UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Eliška Kolářová

Autonomie vůle v kolizní úpravě mezinárodního práva soukromého

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 06. 06. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 145 686 znaků včetně mezer.

……

Eliška Kolářová

V Praze dne

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Mgr. Magdaleně Pfeiffer, Ph. D., za její vstřícný přístup, trpělivost, cenné rady a připomínky a za čas, který nad touto prací strávila.

Obsah:

Úvod 1

1. Zásada autonomie vůle 4

1.1 Projevy zásady autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém 5

1.2 Historický vývoj zásady autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém 6

1.3 Výhody autonomie vůle ve vztazích s mezinárodním prvkem 8

2. Volba rozhodného práva 10

2.1 Přítomnost mezinárodního prvku 11

2.2 Druhy volby rozhodného práva 15

2.2.1 Volba kolizní a materiální 15

2.2.2 Volba neomezená a omezená 16

2.2.3 Volba výslovná a konkludentní 17

2.2.4 Dodatečná volba rozhodného práva a změna volby rozhodného práva 19

2.3 Volba několika rozhodných právních řádů 19

2.4 Volba nestátního souboru pravidel 20

2.5 Omezení volby rozhodného práva 20

2.5.1 Imperativní normy 20

2.5.2 Výhrada veřejného pořádku 22

2.5.3 Kogentní normy 23

3. Volba práva rozhodného pro smluvní závazkové poměry 25

3.1 Volba rozhodného práva dle Římské úmluvy 25

3.2 Volba rozhodného práva dle Nařízení Řím I 27

3.2.1 Obecné pravidlo v čl. 3 28

3.2.2 Volba rozhodného práva podle čl. 5, 6, 7 a 8 32

3.3 Volba rozhodného práva dle ZMPS 37

3.4 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv 39

4. Volba rozhodného práva pro mimosmluvní závazkové poměry 41
4.1 Volba rozhodného práva dle Nařízení Řím II 41
4.2 Volba rozhodného práva dle ZMPS 45
4.3 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv 46
5. Volba rozhodného práva v dědickém právu 47
5.1 Volba rozhodného práva dle Nařízení o dědictví 47
5.2 Volba rozhodného práva dle ZMPS 50
5.3 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv 50
6. Volba rozhodného práva v rodinném právu 52
6.1 Volba rozhodného práva dle Nařízení Řím III 52
6.2 Volba rozhodného práva dle Nařízení o výživném 55
6.3 Volba rozhodného práva dle ZMPS 57
6.4 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv 58
Závěr 59
Seznam použitých zkratek 61
Seznam použitých zdrojů 62

Úvod

V této diplomové práci budu zkoumat tradiční soukromoprávní zásadu autonomie vůle v rámci kolizní úpravy mezinárodního práva soukromého. Jejím projevem v kolizní úpravě je volba rozhodného práva, která je jedním z možných hraničních určovatelů. Tento hraniční určovatel zaznamenal největší rozvoj díky legislativní činnosti Evropské unie a z toho důvodu se na ní bude zaměřovat i výrazná část mé práce. Nejedná se však o nový institut, neboť úvahy o možnosti volby rozhodného práva je možné zaznamenat už od středověku. Účastníci poměrů s mezinárodním prvkem možnost volby rozhodného práva často využívají, neboť si tak mohou svobodně zvolit takový právní řád, který nejvíce vyhovuje jejich potřebám. Posiluje se tím i míra právní jistoty ohledně rozhodného práva.

Jako hlavní cíl této diplomové práce si kladu především zmapovat ne úplně přehlednou problematiku volby rozhodného práva, která v posledních letech zaznamenala výrazný posun kupředu, a zamyslet se nad vývojem, kterým prošla, a důvody, které k němu vedly. Vzhledem k umožnění volby práva v odvětvích, kde to dosud nebylo možné, a debatách o zavedení volby práva v nových oblastech, se jedná o velice aktuální téma.

Dalším cílem této práce je zvážit přínosy volby rozhodného práva a porovnat je s nezbytností určitých omezení této volby, ať už ve prospěch veřejného pořádku státu a Evropské unie nebo ve prospěch slabší smluvní strany.

Tuto práci je možno rozdělit na dvě poloviny. První z nich, do které spadají první a druhá část, se zabývá zásadou autonomie vůle a volbou rozhodného práva obecně. V rámci první části se zaměřím na to, proč je využití zásady autonomie vůle ve vztazích s mezinárodním prvkem výhodné a jak se v průběhu času vyvinula až do dnešní podoby. Na závěr části se zmíním o dalších možných projevech zásady autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém. V druhé části se soustředím na volbu rozhodného práva obecně a hned na začátku vymezím důležitost přítomnosti mezinárodního prvku a zaujmu pozici v debatě o tom, zda může být vyvolán pouhou volbou stran. Poté se věnuji druhům volby rozhodného práva a rozlišuji mezi volbou kolizní, materiální a materializovanou, neomezenou a omezenou a výslovnou a konkludentní. Zabývám se i dodatečnou volbou a změnou volby rozhodného práva. Následně uvedu, za jakých okolností je možná dépeçage neboli štěpení, a vysvětlím, proč v tuto chvíli není možné zvolit si jako rozhodné právo nestátní soubor pravidel. Na konci části se zaměřím na případy omezení volby rozhodného práva a vysvětlím rozdíl mezi imperativními normami, kogentními normami a výhradou veřejného pořádku.

Druhá polovina práce se zabývá konkrétní podobou volby rozhodného práva v jednotlivých právních odvětvích. Na začátku se v části třetí zabývám oblastí, ve které se volba rozhodného práva tradičně používá. Jedná se o smluvní závazkové poměry. Nejprve zde rozebírám Římskou úmluvu o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřenou k podpisu v Římě dne 19. června 1980 (dále jen Římská úmluva) a poté se zaměřím na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (dále jen Nařízení Řím I), které ji nahradilo. Kromě analýzy úpravy zde upozorňuji i na rozdíly a posuny, ke kterým došlo, mezi oběma úpravami. Vzhledem k důležitosti Nařízení Řím I a rozsahu otázek, na které se vztahuje, je tato kapitola jednou z nejdelších. Dále se zde ještě podívám na úpravu v Zákoně o mezinárodním právu soukromém (dále jen ZMPS), který upravuje jak otázky výslovně vyloučené z působnosti Nařízení Řím I, tak i poskytuje větší míru volnosti při volbě rozhodného práva v některých oblastech v souladu s Nařízením Řím I. Na závěr se ještě zaměřím na mezinárodní úmluvy, kterými je v této oblasti Česká republika vázána.

Čtvrtá, pátá a šestá část se zabývají oblastmi, v nichž se volba rozhodného práva tradičně nevyskytovala a ve většině členských států byla zavedena až přímo použitelnými instrumenty unijního práva. Ve čtvrté části se v rámci mimosmluvních závazkových vztahů soustředím na Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (dále jen Nařízení Řím II) a dále na úpravu v ZMPS a mezinárodních úmluvách. Volbou rozhodného práva v dědickém právu se zabývá část pátá a zaměřuji se zde na úpravu v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen Nařízení o dědictví), ZMPS a mezinárodních úmluvách. V šesté části se pak zaměřuji na rodinné právo a všímám si problémů, které se v Evropské unii objevují v souvislosti s přijetím přímo závazných dokumentů v této oblasti. Rozebírám zde Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (dále jen Nařízení Řím III), které sice není závazné pro Českou republiku, ale i tak představuje pro volbu rozhodného práva v mezinárodním právu soukromém výrazný posun. Dále zde řeším spolupráci Evropské unie a Haagské konference mezinárodního práva soukromého, ze které vznikl Haagský protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti (dále jen Haagský

protokol). Na závěr se pak ještě podívám na úpravu této oblasti v ZMPS a mezinárodních úmluvách.

1. Zásada autonomie vůle

Autonomie vůle je jednou ze základních zásad soukromého práva a jako taková prostupuje celou právní úpravu osobních, majetkových a rodinných práv a povinností soukromoprávní povahy. Společně se zásadou rovného postavení osob soukromého práva jsou tím, co dostatečným způsobem odlišuje soukromé právo od veřejného. Při výkladu i aplikaci norem soukromého práva se bez této zásady nelze obejít a svým působením vytváří prostor pro svobodné jednání osob soukromého práva v jejich soukromém životě. Toho je dosaženo především tím, že většina norem soukromého práva má dispozitivní charakter.[1]

Podstata autonomie vůle je vyjádřena tím, že záleží jen na vůli osob soukromého práva, na jejich iniciativě a preferencích, k čemu se ve svém životě rozhodnou (stejně tak je to ovšem ponecháno i na jejich osobní odpovědnosti). Ony samy se rozhodují, zda se stanou nositeli určitých soukromých práv či na sebe vezmou určité povinnosti, a ovlivňují tak své právní postavení.[2]

Existují však i výjimky ze zásady autonomie vůle a osoby soukromého práva mohou být ve svém jednání omezeny zákonným zákazem, veřejným pořádkem, dobrými mravy, rozhodnutím orgánu veřejné moci či ujednáním s jinou osobou soukromého práva. K omezení autonomie vůle by v demokratické společnosti mělo docházet jen, pokud je to nezbytně nutné a pokud jde o zájmy společnosti jako celku. Důležité je, aby limitování autonomie vůle bylo možné ospravedlnit veřejným zájmem, který převážil nad individuálním zájmem soukromým.[3] Dle Ústavního soudu České republiky nemůže být autonomie vůle absolutní a musí být nutně proporcionálně omezena tam, kde by se střetla s ústavním principem či základním právem jiné osoby.[4]

[1] DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. *Občanské právo hmotné.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. 2013. 429 s. ISBN 978-80-7478-325-8, s. 47 - 49.
[2] DVOŘÁK, ŠVESTKA a ZUKLÍNOVÁ 2013 op. cit., s. 35.
[3] DVOŘÁK, ŠVESTKA a ZUKLÍNOVÁ 2013 op. cit., s. 36.
[4] Nález Ústavního soudu ze dne 6. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06.

1.1 Projevy zásady autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém

Na mezinárodní rovině se princip autonomie vůle ve své podobě možnosti volby rozhodného práva považuje za jednu z obecných zásad právních uznávaných mezi civilizovanými národy.[5] Kromě možnosti volby rozhodného práva, kterou se budu v dalších kapitolách zabývat podrobněji, se ovšem zásada autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém projevuje i dalšími způsoby. Mezi nejvýznamnější lze zařadit volbu sudiště či volbu způsobu řešení sporu v rámci rozhodčího řízení.

Volba sudiště neboli prorogace umožňuje stranám uzavřít dohodu, v níž zmocní určitý soud nebo okruh soudů k řešení určitého sporu.[6] Mohou tak nejen ovlivnit faktické místo průběhu sporu, ale i postup soudu a právo, které bude aplikováno při jeho rozhodování, pokud si ho už předtím nezvolily.[7] Volba soudu, který bude případ rozhodovat, má totiž (oproti volbě rozhodného práva) význam především v rovině kolizněprávní a procesní. Strany mohou uzavřít prorogační dohodu a určit v ní soud, který bude řešit jejich případné spory vyplývající ze smlouvy. Soud se bude vždy řídit svými procesními normami (zde se uplatní zásada teritoriality), a pokud strany nerozhodly o rozhodném právu, bude soud postupovat i podle svých kolizních norem.[8]

V souvislosti s prorogací se hovoří také o derogaci, která je přirozeným důsledkem prorogační dohody. Pokud výlučnou prorogační dohodou založíme pravomoc určitých soudů, tak zároveň odebírá stranám možnost žalovat u soudů, které byly původně příslušné. Je také možná existence derogace jakožto samostatného jevu, což plně odpovídá principu autonomie vůle, i když z hlediska právní jistoty to jen odpovídá na otázku, kdo rozhodovat nebude.[9]

Strany také mohou uzavřením rozhodčí smlouvy vyjmout vztah z rozhodovací pravomoci soudů a určit, že jejich případné spory bude řešit rozhodce. Na rozdíl od soudního řízení, kde je pevná vazba mezi místem soudu a právem státu, na jehož území se nachází, můžeme u rozhodčího řízení mluvit o delokalizovaném řízení. Situace je zde totiž komplikovanější, neboť jednání se může konat v různých státech či rozhodci můžou být různých národností. Neplatí zde tedy nutně pravidlo, že se vždy použijí procesní normy místa řízení. Strany si v rámci

[5] PLENDER, Richard. *The European Contracts Convention, The Rome Convention on the Choice of law for Contracts*. London: Sweet and Maxwell, 2001. 312 s. ISBN 978-0421738607, s. 87.
[6] KAPITÁN, Z. *Volba sudiště v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem.* Časopis pro právní vědu a praxi. 2004, č. 1, s. 18.
[7] ROZEHNALOVÁ, N. *Určení fóra a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem*. Bulletin Advokacie. 2005, č 4, s. 16.
[8] ROZEHNALOVÁ 2005 op. cit., s. 16 – 17.
[9] KAPITÁN 2004 op. cit., s. 22 - 23.

mezinárodního rozhodčího řízení mohou také zvolit rozhodné právo (či se dohodnout, že se bude rozhodovat dle equity), přičemž tato volba má význam v rovině hmotněprávní.[10]

Další projevy zásady autonomie vůle můžeme najít především v mezinárodním obchodním styku, kde fungují jako alternativy k soudnímu a rozhodčímu řízení. Jejich podstatou jsou dobrovolná ujednání stran o způsobu řešení sporu, která nepodléhají přímému státnímu donucení. Výsledkem takovýchto alternativních řízení není rozhodnutí, ale spíše nalezení řešení, které může mít povahu narovnání či novace smlouvy – nevyplývají z něj tedy žádné procesní důsledky. Výhodou alternativních způsobů řešení sporů jsou hlavně nižší náklady (než v soudních řízeních) a také to, že strany samy nemusí řešit otázku rozhodného práva, ale ponechávají nalezení nejvhodnějšího způsobu řešení sporu v rukou expertů.[11]

Do alternativních způsobů řešení sporů patří tedy především instituty konciliace a mediace (třetí nezávislá osoba se snaží strany přivést k oboustranně vyhovujícímu řešení), mini-trial a řešení pomocí nezávislého experta. Existují však i řízení, která mohou být například částečně arbitráží a částečně mediací.[12]

1.2 Historický vývoj zásady autonomie vůle v mezinárodním právu soukromém

Při sledování historie zásady autonomie vůle je nezbytné se nejdříve zaměřit na vznik mezinárodního práva soukromého ve vrcholném středověku. Někteří autoři se sice zabývali myšlenkou možnosti existence smluvní svobody v antickém světě[13], ta ovšem nemá na následný vývoj tohoto principu od středověku po současnost žádný vliv.

První pokusy o určení působnosti soupeřících statutů městských států v severní Itálii lze nalézt už ve třináctém a čtrnáctém století. V jejich soupeření šlo o to určit, kdo bude mít nad čím kontrolu. Stály zde proti sobě dva principy – princip personality typický pro ranný středověk a princip teritoriality, který odpovídal tehdejší představě o feudálním panství. Ti, kteří se těmito problémy zabývali – statutisté – čerpali při jejich řešení inspiraci z římského práva, z nějž převzali rozdělení práva na případy týkající se lidí, týkající se věcí a týkající se

[10] ROZEHNALOVÁ 2005 op. cit., s. 15 – 18.
[11] ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku*. Praha: ASPI, 2002. 219 s. ISBN 8086395413, s. 13 – 15.
[12] VAN LEYNSEELE, Patrick, VAN DE PUTTE, Florence, DOLEŽALOVÁ, Martina. *Mediace jako doplněk (či alternativa?) soudního procesu*. Bulletin Advokacie. 2002, č. 8, s. 33 a 41.
[13] JUENGER, Friendrich. *Choice of Law and Multistate Justice*, Springer Netherlands, 1992. 272 s. ISBN 978-0-7923-1469-1, s. 10.

obojího (sem patřilo například uzavírání smluv). Podle toho, do jaké skupiny záležitost patřila, se určovala pravomoc statutu – pokud šlo o osoby, tak se na ně vztahoval statut města, jehož byli občany, pokud šlo o věci, tak se použilo právo městského státu, ve kterém se nacházely, a pokud šlo uzavření smlouvy, které jsem uvedla jako příklad, tak se použilo právo státu, kde k jednání došlo, tedy pravidlo *locus regit actum*. Nejznámější ze statutistů, Bartolus, se zabýval i případy, kdy se lišilo místo uzavření smlouvy a místo výkonu práce. Rozdělil rozhodné právo tak, že jakákoliv újma související přímo se smlouvou samotnou (např. podvod při jejím uzavírání) se řídila právem místa uzavření smlouvy a újma související s nedodržením smlouvy se řídila zase právem místa výkonu práce. Na přání stran smlouvy se zde ještě nebraly žádné ohledy.[14]

To se ovšem mění na přelomu pozdního středověku a raného novověku, kdy začíná své teorie rozvíjet francouzský právník Dumoulin. Je obecně považován za zakladatele myšlenky smluvní autonomie, i když se ještě ani zdaleka nejednalo o smluvní autonomii v dnešním pojetí. Razil názor, že je to spíše úmysl stran než právo místa uzavření smlouvy, co určuje rozhodné právo. Předpokládaný úmysl stran však bral spíše jako prostředek k tomu, aby bylo za rozhodné právo označeno místo plnění. Šlo mu především o manželskou smlouvu, kde pomocí této teorie obhajoval použití práva bydliště manžela (kde spolu manželé následně žili) spíše než práva místa uzavření smlouvy, které se obvykle shodovalo s místem původního bydliště manželky. Stejného názoru jako Dumoulin je o století později i Huber, podle nějž právo místa uzavření smlouvy není absolutní, ale musí se vzít do úvahy i to, zda strany smlouvy při jejím uzavření neměly v úmyslu použití jiného práva. I on svou teorií mířil především na použití práva bydliště manžela pro úpravu práv a povinností manželů, i když k uzavření manželství došlo v jiné zemi.[15]

Prvním významným právníkem, který pojal autonomii vůle jako výslovnou volbu rozhodného práva, byl až Mancini v 19. století. Mancini prosazoval princip národnosti (či spíše státní příslušnosti) jako primární hraniční ukazatel v mezinárodním právu soukromém a odmítal princip teritoriality. Osobní poměry jednotlivce měly podle něj být vždy určovány právem státu, jehož byl občanem, a v takovýchto případech (např. schopnost uzavřít smlouvu) neměla volba rozhodného práva místo. Ovšem v případech určování konkrétních podmínek smlouvy si mohly strany zvolit libovolně rozhodné právo. Princip teritoriality se dle něj uplatnil jen při ochraně veřejného pořádku, s kterým zvolené právo ani právo národnosti nesměly být v konfliktu. A i

[14] NYGH 1999 op. cit., s. 3 – 4.
[15] NYGH 1999 op. cit., s. 4 – 5.

když tento pohled na autonomii vůle našel podporu v akademických kruzích a byl promítnut do několika zákonů, plně se prosadil až ve dvacátém století. Tento vývoj koresponduje s politickou situací, neboť princip autonomie vůle je úzce spojen s politickým a ekonomickým liberalismem. Tam, kde je kladen přehnaný důraz na národní stát jakožto suverénního zákonodárce, je myšlenka volby rozhodného práva stranami mezinárodního kontraktu nevítaná.[16]

Dnes je už svoboda smluvních stran vztahu s mezinárodním prvkem vybrat si rozhodné právo, soud či arbitráž téměř univerzálně přijímána[17] a princip autonomie vůle se kromě smluvních závazkových vztahů vztahuje i na majetkové poměry v manželství, trusty, dědictví, rodinné právo i závazky vzniklé z deliktu.

1.3 Výhody autonomie vůle ve vztazích s mezinárodním prvkem

V odborné literatuře jsou uváděny především dva důvody, proč by strany právního vztahu s mezinárodním prvkem měly mít možnost zvolit si právo, kterým se jejich vztah bude řídit, či soud, který bude o jejich případu rozhodovat. Jedná se o smluvní svobodu a o právní jistotu ve spojení s ekonomickou efektivností. Smluvní svoboda je nezbytnou součástí tržní ekonomiky, neboť strany musí mít možnost svobodně upravovat pravidla a podmínky svých smluv. Je ovšem nezbytné, aby stát poskytl rámec, ve kterém se strany mohou pohybovat, a zajistil ochranu určitých zájmů (ať už se jedná o zájmy státu samotného či zájmy osob, které potřebují ochranu, jako jsou spotřebitelé či zaměstnanci). Ve vztazích s mezinárodním prvkem se role smluvní svobody ještě více zvětšuje, jelikož strany si mohou zvolit právo a soud státu, který je pro jejich případ nejvýhodnější, a mohou se tak vyvázat z omezení práva státu, které by se na ně jinak vztahovalo. A i kdyby stranám byla upřena možnost vybrat si svobodně právo, které se na jejich smlouvu bude vztahovat, stále by mohly svobodně ovlivňovat hraniční ukazatele, jako jsou místo uzavření smlouvy či místo výkonu práce.[18]

[16] NYGH 1999 op. cit., s. 8 – 9.
[17] Např. Meziamerické úmluvy o právu aplikovatelném na mezinárodní smlouvy, Basilejské rezoluce Institutu mezinárodního práva z roku 1992 (rezoluce byly podpořeny nejen akademiky ze zemí Evropské Unie, ale také z Japonska, Izraele, Egypta a několika států Jižní Ameriky), Římskou úmluvu, Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Řím III, Haagský protokol a Nařízení o dědictví.
[18] RUHL, Giesela. *Choice of Law by the Parties in European Private International Law*. MAX PLANCK ENCYCLOPEDIA OF EUROPEAN PRIVATE LAW, Jürgen Basedow, Klaus Hopt & Reinhard Zimmermann, eds., Oxford University Press, 2012. [cit. 29.05.2018]. Dostupné z: https://ssrn.com/abstract=1989512, s. 1 – 2.

Z hlediska právní jistoty a ekonomické efektivnosti je pro strany smlouvy výhodné, když si mohou předem vybrat právo a soud, který bude případný spor rozhodovat. Pro smlouvy s mezinárodním prvkem je právní jistota stejně důležitá jako pro ty bez něj, a proto se strany snaží vyhnout situaci, kdy je potenciálně možno použít více právních řádů a mohou rozhodovat soudy více států. Taková situace se vyznačuje vysokou mírou nejistoty, neboť soudy různých států se mohou při absenci volby práva rozhodnout pro použití různých právních řádů.[19] O tom, že je svobodná volba rozhodného práva stranami ekonomicky výhodná panuje mezi autory zabývajícími se tímto tématem shoda.[20] Základem této myšlenky je, že jednotlivec sám nejlépe ví, co je pro něj v dané situaci nejlepší, protože do jeho pozice nemá dostatečný vhled nikdo jiný než on sám. Z toho se vyvozuje, že by nepodepsal doložku o volbě práva, pokud by nevěřil, že to pro ně bude tak výhodnější. Důvodů, proč by si strany smlouvy mohly myslet, že je to pro ně výhodnější, je hned několik. Cizí právo může lépe odpovídat jejich potřebám, může mít přehlednou judikaturu, která jim může pomoci vyhnout se případným sporům, nebo se může jednat o neutrální právo lišící se od domácích práv stran, takže žádná z nich nemá výhodu. Na důvodech ovšem tolik nezáleží, důležité je, že se strany shodly na rozhodném právu, které je pro ně nejvýhodnější. A dokud jejich volba nesnižuje blahobyt třetích stran, tak vede k Parretově efektivnosti.[21]

[19] NYGH, Peter. *Autonomy in international contracts*. New York: Oxford University Press, 1999. 282 s. ISBN 978-0-19-826270-1, s. 2 - 3.
[20] GUZMAN, Andrew T. *Choice of Law: New Foundations*, 90 Geo. L.J. 883, 2001, s. 913 - 915. WATT, Horatia Muir. *Choice of Law in Integrated and Interconnected Markets: A Matter of Political Economy*, vol 7.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, 2003. [cit. 29.05.2018]. Dostupné z: http://www.ejcl.org/ejcl/73/art73-4.html. s. 386 – 387. WHINCOP, Michael, KEYES, Mary. *Policy and Pragmatism in the Conflict of Laws.* Ashgate, 2001. 228 s. ISBN 978-1840147537, s. 38 - 42.
[21] RUHL, Giesela. *Party Autonomy in the Private International Law of Contracts: Transatlantic Convergence and Economic Efficiency*. CLPE Research Paper No. 4/2007; CONFLICT OF LAWS IN A GLOBALIZED WORLD, Eckart Gottschalk, Ralf Michaels, Giesela Rühl & Jan von Hein, eds., Cambridge University Press. [cit. 29.05.2018]. Dostupné z: https://ssrn.com/abstract=921842. s. 32 - 33. Parretovy efektivnosti je dosaženo, když už nelze blahobyt jedné osoby zvýšit, aniž by tím byl snížen blahobyt někoho jiného.

2. Volba rozhodného práva

V kolizní úpravě mezinárodního práva soukromého je jedním z hraničních ukazatelů volba práva – shodný projev vůle účastníků právního poměru o tom, jakým právním řádem se bude řídit jejich právní poměr. Její hlavní výhodou je zvýšená právní jistota a možnost stran zvolit si právo, které nejvíce vyhovuje jejich potřebám. Je používána zejména tam, kde přichází v úvahu použití různých právních řádů, které se od sebe v podstatných ustanoveních liší. Její podstata spočívá v tom, že určuje právní režim právního poměru a vztahů, které z něj vyplývají (určuje režim hmotněprávní).[22]

Pohled na volbu práva a její základ se v průběhu času měnil a vedly se o něm spory. Jejich předmětem byla otázka, zda se jedná o obecný princip, který nemá vazbu na právní řád a je projevem svobody jednotlivce, nebo zda jde o institut mezinárodního práva soukromého konkrétního právního řádu. V dnešní době jasně převážilo pojetí, že se jedná o institut spadající do konkrétního právního řádu, ale některé myšlenky týkající se volby práva jako obecného principu se objevují i dnes (např. diskuze o možnosti volby nestátního souboru pravidel). Názor, který stavěl vůli stran nad právní řád jakéhokoliv státu, byl rozvíjen především v 19. století a vycházel z právně filosofického vývoje a důrazu na svobodnou vůli a individualismus té doby. Už v průběhu 20. století bylo však toto pojetí terčem silné kritiky z různých zemí a převážil názor, že vůle stran nemůže být závazná sama od sebe. Vůle stran získává svůj účinek až od konkrétního právního řádu, který jí umožňuje. Objevily se ovšem i jiné přístupy k této otázce. Na pomezí dvou výše zmíněných stojí pojetí H. Batiffola, který se zaměřil na lokalizaci smlouvy. Základem jeho učení byla myšlenka, že strany si nemohou zvolit rozhodné právo. Určit rozhodné právo může pouze soud. Strany svou vůlí pouze lokalizují smlouvu do dosahu určitého právního řádu – to mohou učinit například doložkou o volbě práva, prorogační nebo arbitrážní doložkou či jazykem smlouvy. Doložka o volbě práva je v tomto případě jen jednou ze skutečností, které bere soud v úvahu při svém rozhodování, jakým právem se smlouva řídí.[23]

I když bývá v praxi často ujednání stran o volbě rozhodného práva součástí textu smlouvy zakládající právní poměr, pro nějž strany právo volí, tak se jedná o samostatné smluvní

[22] BŘÍZA, Petr. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck. 2012. 300 s. Právní praxe. ISBN 978-80-7179-606-0, s. 3 – 5.
[23] ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Závazky ze smluv a jejich právní režim: (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2010. 272 s. ISBN 978-80-210-5240-6, s. 86 – 88.

ujednání, které je na smlouvě právně nezávislé. Mohou tedy nastat situace, kdy je ujednání o volbě práva platné a smlouva neplatná a naopak.[24]

U volby práva jako hraničního určovatele závislého na vůli stran se nabízí otázka, jestli se má zvolený právní řád použít ve stavu, v jakém byl v době učinění volby, nebo zda je nutno brát v potaz změny, ke kterým v něm mezitím došlo. V tomto případě je třeba si uvědomit, že volba rozhodného práva je stejným kolizním kritériem jako ostatní hraniční určovatelé a neodlišuje se od nich do té míry, která by mohla ospravedlnit jiný postup. Ke změnám ve vybraném právním řádu je tedy nutné přihlížet.[25]

Při volbě práva může vzniknout i otázka, zda se má ujednání účastníků rozumět v tom smyslu, že se mají použít hmotněprávní normy zvoleného práva, nebo zda se volba vztahuje i na kolizní normy vybraného práva. Převažující názor teorie i praxe je, že se ke kolizním normám zvoleného práva nepřihlíží. Kolizní normy by totiž mohly odkazovat na jiný právní řád a tím by značně zkreslovaly projevenou vůli účastníků. Ti svojí volbou dávají najevo svou vůli, aby se jejich právní poměr skutečně řídil vybraným právním řádem a žádným jiným, na který by jeho případné kolizní normy mohly odkazovat. Tento postoj zastává i Nařízení Řím I, které ve svém čl. 20 vylučuje použití norem mezinárodního práva soukromého určeného práva.[26]

2.1 Přítomnost mezinárodního prvku

Volba rozhodného práva obecně ke své existenci vyžaduje situaci kolize právních řádů, která nastává při existenci mezinárodního prvku ve vztahu mezi účastníky a odůvodňuje výběr z více právních řádů pro určení rozhodného práva. Takovým mezinárodním prvkem může být například uzavření smlouvy v jiném státě, místo plnění nacházející se v jiném státě nebo skutečnost, že strany mají sídla v různých státech. Volba práva je ovšem možná i v situaci čistě vnitrostátní, kdy předmět smlouvy nemá spojitost s jakýmkoliv cizím právním řádem. Takováto volba je však poněkud neplnohodnotná, neboť se na ní vztahuje řada omezení, která by se na situaci s mezinárodním prvkem nevztahovala, a je velice pravděpodobné, že se na ni bude vztahovat i jiný právní řád než jen ten, který zvolily strany. Takovouto neplnohodnotnou volbu

[24] KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. 430 s. ISBN 978-80-7380-550-0, s. 126.
[25] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 132.
[26] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 132.

práva ale povoluje například Římská úmluva a Nařízení Řím I.[27] V odborné literatuře však existují i názory, které s tímto výkladem nesouhlasí a mají za to, že bez přítomnosti mezinárodního prvku není možné zvolit cizí právní řád. Tento spor později rozeberu podrobněji.

Je důležité si přesně vymezit, co to mezinárodní prvek je a za jakých okolností je právně relevantní. Situace můžeme dělit na absolutní a relativní. Absolutní spočívá v tom, že z pohledu jakéhokoliv právního řádu má daný právní vztah mezinárodní prvek. Tato situace je také objektivní, neboť přítomnost tohoto mezinárodního prvku zde nezávisí čistě na vůli stran. Může se třeba jednat o situaci, kdy mají účastníci právního poměru vazby na různé právní řády a nedá se tedy o mezinárodním prvku v jejich vztahu pochybovat. Trochu jiná situace nastává, když jsou účastníci ze stejného státu a jen místo plnění je přeshraniční. V takovém případě záleží na konkrétním hodnocení daného případu, ale stále není sporu o tom, že je zde objektivně daný mezinárodní prvek a dochází tedy ke kolizi právních řádů. Relativní situace nastává v okamžiku, kdy je mezinárodní prvek přítomen jen z pohledu jednoho právního řádu. Může k tomu dojít v okamžiku, kdy dvě osoby ze stejného státu uzavřou smlouvu na území státu jiného. Takovou situaci můžeme nazvat objektivní. Problematičtější je situace relativní a subjektivní, kdy je mezinárodní prvek přítomen pouze tím, že se strany smlouvy samy rozhodly, že si pro svůj právní vztah zvolí cizí právo. Kolize právních řádů tedy nastává jen na základě samotné vůle stran.[28] Mezi situacemi se dá rozlišovat i pomocí toho, že určíme, zda je mezinárodní prvek pro danou konkrétní situaci dostatečně významný.

Správné vymezení mezinárodního prvku může být poněkud složité, neboť se při tom snažíme vyvarovat dvou extrémů. Jedním z nich je jeho příliš úzké vymezení, kdy hrozí, že se nepokryjí všechny situace, které mají vztah k cizím právním řádům. A druhým je zase situace, kdy umožníme stranám se pouhou svou volbou vymanit z použití vnitrostátního práva ve prospěch práva jiného státu. Z toho důvodu je nejvhodnější, když se přesné určení přítomnosti mezinárodního prvku ve vztahu nechá v působnosti soudů, které o něm vždy budou rozhodovat v konkrétní situaci dle daných okolností.[29]

Diskuze o možnosti volby práva za situace, kdy je přítomnost mezinárodního prvku jen relativní a subjektivní, probíhala například při přijímání Římské úmluvy. Dle Římské úmluvy čl. 3 odst. 3 se za takové situace volba práva sice umožní, ale na vztah se stále uplatní kogentní

[27] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 26 – 27.
[28] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 89 – 90.
[29] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 169.

ustanovení právního řádu, který by se byl uplatnil, kdyby strany právo nezvolily.[30] Giuliano-Lagardeova zpráva toto pojetí vysvětluje tak, že šlo o kompromis mezi dvěma názorovými proudy ve skupině, která Římskou úmluvu připravovala. První názorový proud spočíval ve snaze limitovat svobodu vůle stran ustanovením omezujícího opatření, které by zakazovalo použití volby rozhodného práva stranami, jestliže se v situaci v okamžiku volby nenacházel mezinárodní prvek. Druhá strana, kterou tvořili především Britové, byla ovšem toho názoru, že takovéto omezující opatření je příliš přísné, a argumentovali, že k jakémukoliv omezení vůle stran by mělo dojít jen za výjimečných okolností. Také nastínili několik případů, kdy byla volba cizího práva stranami plně oprávněná, i když situace zjevně neobsahovala žádný mezinárodní prvek. Výsledný kompromis tedy nakonec ponechal stranám možnost zvolit si rozhodné právo i při nepřítomnosti mezinárodního prvku, nicméně jim neumožnil vyvázat se z dosahu kogentních ustanovení jinak rozhodného práva.[31]

Jak bylo již zmíněno, dle Římské úmluvy i Nařízení Řím I můžeme použít volbu práva (i když značně omezenou) i na situace čistě vnitrostátní. Čím se ovšem Nařízení Řím I liší od Římské úmluvy je skutečnost, že upravuje i použití volby práva v situaci čistě unijní.[32] Nejprve se zaměřme na situaci čistě vnitrostátní. Stranám je volba práva umožněna i v případě, kdy se všechny prvky významné pro konkrétní situaci v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo stranami zvoleno. Jediným mezinárodním prvkem je zde samotná volba stran. Kolize právních řádů tedy nevzniká díky objektivním faktorům, ale subjektivní vůlí stran.[33] Z toho důvodu je ustanoveno, že se takovouto volbou nelze vyvázat z použití kogentních ustanovení jinak rozhodného práva, neboť by pak mohlo docházet k tzv. podvodu v právu, kdy se strany nepřípustným způsobem pokoušejí obcházet právo, které by na ně jinak platilo.[34] Dle Pauknerové se v této situaci jedná pouze o materiální volbu práva stranami a platnost této volby je plně závislá na hmotněprávních normách jinak rozhodného práva. A i když teoreticky dle Nařízení Řím I i Římské úmluvy není možné obecně zpochybnit platnost volby práva normami práva jinak rozhodného, tak kogentní normy tohoto práva mohou

[30] Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980 (Římská úmluva). Úřední věstník Evropské unie C 169/10. [cit. 28. 05. 2018]. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/.
[31] GIULIANO, Mario., LAGARDE, Paul. *Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations*. Official Journal C 282. 1980 [cit. 28.05.2018] Dostupné z: http://aei.pitt.edu/1891/1/Obligations_report__Guiliano_OJ_C_282.pdf.
[32] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17.06.2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). Úřední věstník Evropské unie L 177/6. [cit. 28.05.2018]. Dostupné z : http://eur-lex.europa.eu/.
[33] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 27.
[34] BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Římská úmluva a Nařízení Řím I: komentář v širších souvislostech evropského a mezinárodního práva soukromého: vydání k 17.12.2009.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck. 2009. 2 sv. 1316 s. ISBN 978-80-7400-176. s. 157.

prakticky vyloučit použití práva, které si strany zvolily.[35] Odlišný názor má Rozehnalová, dle které takováto volba práva není možná, pokud chybí jakékoliv spojení s mezinárodním prvkem. Aby bylo možno zvolit rozhodné právo, je zde potřeba alespoň spor o přítomnost mezinárodního prvku. Vychází přitom z čl. 1 Nařízení Řím I, podle kterého se Nařízení Řím I vztahuje na smluvní závazkové vztahy podle občanského a obchodního práva v případě kolize právních řádů. Z toho vyvozuje dovolenost volby práva jen tam, kde skutečně dochází ke kolizi právních řádů, a nikoliv tam, kde by kolize právních řádů vznikla až onou volbou. Dále argumentuje čl. 65 Smlouvy o založení Evropského společenství, ve kterém byly uvedeny pravomoci Evropského společenství platné při přijetí Nařízení Řím I a kterého se preambule Nařízení Řím I výslovně dovolává. V čl. 65 se řeší opatření v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem. Do těchto opatření spadají kolizní normy, a pokud by měla být platná volba práva v čistě vnitrostátní situaci, tak by už nespadala do civilních věcí s mezinárodním prvkem. Dle Rozehnalové je tak nezbytné vykládat čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I v souladu s ostatními normami, z čehož následně vyplývá nemožnost aplikace tohoto čl. na výlučně vnitrostátní záležitosti.[36] Já v této práci přikláním k názoru, že volba práva v situaci čistě vnitrostátní možná je. Mám za to, že z čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I jednoznačně vyplývá a tento odstavec je přímo mířen na situaci, kdy jediným mezinárodním prvkem je právě samotná volba stran. Otázka dle mého soudu spíše je, jestli je využití této možnosti pro strany praktické, neboť by se jejich vztah i tak řídil všemi kogentními normami vnitrostátního práva, kterému se svou volbou chtěly vyhnout.

Co se týče volby práva v situaci čistě unijní, tak tuto problematiku upravuje pouze Nařízení Řím I a rozšiřuje v ní ochranářský režim, který omezuje volbu práva. Jeho čl. 3 odst. 4 stanoví, že v případě, že se všechny prvky podstatné pro situaci v okamžiku volby nacházejí v jednom nebo více členských státech, pak není volbou práva nečlenského státu dotčeno použití těch ustanovení práva Společenství, od kterých se nelze smluvně odchýlit. Cíl je zde stejný jako v přechozím odstavci, tedy zabránění pokusům o obcházení práva (jen v tomto případě ne konkrétního státu, ale celé EU). Jistou inspirací pro sepsání tohoto ustanovení byl pravděpodobně případ Ingmar[37]. V tomto případě se sice všechny podstatné prvky nenalézaly pouze v EU (zmocnitel byl usazen v Kalifornii) a strany se dohodly na volbě kalifornského

[35] PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck. 2013. 304 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-504-6, s. 156.
[36] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 92 – 95.
[37] Rozsudek Evropského soudního dvora, věc C-381/98 Ingmar GB Ltd v. Eaton Leonard Technologies Inc. ze dne 09. 11. 2000

práva, ale Soudní dvůr přesto rozhodl, že je i tak nutné použít některá ustanovení směrnice o obchodních zástupcích. Podstatná byla dle soudu skutečnost, že činnost byla obchodním zástupcem vykonávána na území členského státu a že ustanovení směrnice mají imperativní charakter. Ten soud vyvozoval z toho, že je veřejný zájem na zajištění nenarušené soutěže na vnitřním trhu a také na ochraně obchodního zástupce jakožto slabší smluvní strany.

Za situace, kdy transakce probíhá jen v rámci EU a účastníci smlouvy mají sídlo v různých členských státech, se tedy při volbě rozhodného práva nečlenského státu EU uplatní omezení podobné tomu v čistě vnitrostátních případech. Místo vnitrostátních kogentních norem se však použijí unijní kogentní normy. Soud, který bude řešit spor z obchodní smlouvy uzavřené mezi stranami sídlícími v různých členských státech, které si pro svou smlouvu vybraly právo nečlenského státu, tak bude muset kromě zvoleného práva aplikovat i kogentní normy EU (i ty, které nejsou imperativní).[38]

2.2 Druhy volby rozhodného práva

2.2.1 Volba kolizní a materiální

V případě kolizní volby práva považujeme shodný projev vůle stran za hraniční určovatel. Při aplikaci práva se postupuje v tomto případě stejně, jako se u jiných kolizních norem aplikuje právo určené pomocí v nich uvedených hraničních určovatelů.[39] Samotný výběr práva je dán jen na úrovni kolizního práva a tzv. přímá omezení jsou možná jen v této rovině a prostředky jí náležejícími.[40] Příkladem kolizní volby práva je čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I nebo § 87 odst. 1 ZMPS.

Oproti tomu materiální volba práva a její platnost závisí na hmotněprávních ustanoveních právního řádu, který by se aplikoval, kdyby k volbě práva nedošlo. Nejedná se tedy o rovnocenný hraniční určovatel, neboť jeho účinky jsou podrobeny hmotněprávním normám práva, které by se jinak použilo. Není to tedy skutečná volba práva v pravém smyslu. Vždy se musí zkoumat, zda stav, k němuž by se dospělo aplikací zvoleného práva, by nebyl v rozporu s kogentními ustanovení jinak použitelného práva. Účastníci právního poměru si tedy mohou upravit svůj poměr jen v mezích daných kogentními ustanoveními.[41] Je důležité si

[38] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 30 – 31.
[39] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 126 - 127.
[40] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 96.
[41] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 126 – 127.

uvědomit, že i když se zdánlivě rozsah dispozice stran nijak neliší od hmotně právní autonomie realizované ve vnitrostátním právu, tak je materiální volba práva pro účastníky výhodná především v ulehčení formulace, kdy nemusí do smlouvy přepisovat všechna ustanovení vybraného právního řádu. Má to svůj význam i při interpretaci, kdy se při interpretování právní normy cizího právního řádu přihlíží k cizímu interpretačnímu kánonu i judikatuře. Takováto interpretace se pak může lišit od interpretování stejně znějícího ustanovení smlouvy.[42] Příklad materiální volby práva lze najít v čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I.

Existuje i materializovaná volba práva, která je v mnoha aspektech podobná materiální volbě práva. Při ní se volba právního řádu neodehrává v rovině kolizní, ale jde o výběr na úrovni hmotných norem. Pro akceptaci zvoleného právního řádu je zde třeba srovnání na úrovni hmotného práva, kde je nutno kladně zodpovědět otázku, zda tento zvolený právní řád poskytuje stejný nebo vyšší stupeň ochrany než právní řád, který by se jinak použil. Oproti materiální volbě práva tedy nejde o pouhé vyčlenění kogentních norem a jejich aplikaci, ale o srovnání právních úprav a následném výběru dle výsledku tohoto srovnání.[43] V modifikované formě se tato podoba volby práva objevuje v čl. 3 odst. 2 Nařízení Řím I.

2.2.2 Volba neomezená a omezená

Volbu kolizního práva můžeme rozdělit na volbu neomezenou a omezenou. V případě neomezené volby práva nejsou strany ve výběru rozhodného práva nikterak omezeny a mohou si zvolit kterýkoliv platný právní řád bez ohledu na to, zda má právní řád nějakou vazbu k jejich právnímu poměru či nikoli. Pro neomezenou volbu práva je typický princip univerzality, který můžeme nalézt např. v čl. 2 Nařízení Řím I, čl. 3 Nařízení Řím II či čl. 20 Nařízení o dědictví, dle kterých se právo určené podle těchto nařízení použije, i kdyby nebylo právem některého z členských států Evropské unie. Volba rozhodného práva zde tedy není omezena skutečností, zda se jedná o členský stát či nikoliv. Neomezená volba práva usnadňuje zejména uzavírání smluv v mezinárodním obchodním a hospodářském styku.[44] Možnost neomezené volby práva můžeme najít například v již zmíněném čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I či v § 87 ZMPS.

V některých úpravách je umožněna pouze omezená volba práva. Jedním ze způsobů omezení je, že není možné zvolit si kterýkoliv právní řád, ale použitelné právní řády jsou

[42] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 97 – 98.
[43] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 99.
[44] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 127.

předem určeny a je možno si vybrat pouze v jejich rámci. Tuto omezenou volbu práva můžeme nalézt například v čl. 22 Nařízení o dědictví, kde si zůstavitel může za právo, kterým se bude řídit dědictví jako celek, zvolit právo dle své státní příslušnosti v době uskutečnění této volby nebo v době smrti. Zvolit si jiný právní řád není možné a k takové volbě by se nepřihlíželo. Podobnou volbu lze nalézt i v Haagském protokolu, kde je volba práva omezena pouze na lex patriae některé ze stran, místo obvyklého pobytu, právo rozhodné pro majetkové poměry stran a právo rozhodné pro jejich rozvod (nicméně pokud se jedná o osobu mladší 18 let nebo dospělého neschopného hájit své zájmy, tak není volba práva umožněna vůbec).

Dalšími příklady omezené volby práva může být např. čl. 14 odst. 1 písm. a) Nařízení Řím II, kde je volba rozhodného práva omezena z časového hlediska a je možné ji provést až poté, co došlo ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody, nebo čl. 14 odst. 1 písm. b) Nařízení Řím II, kde je omezena z personálního hlediska a volbu práva ex ante (neboli před skutečností, která vedla ke škodě) mohou provést pouze osoby, které jednají v rámci své podnikatelské činnosti. Za ustanovení umožňující jen omezenou volbu práva lze považovat i ta, která chrání slabší smluvní stranu tím, že stanovují, že tato strana nesmí být zbavena ochrany těch ustanovení právního řádu, od nichž se nelze smluvně odchýlit a která by se jinak použila, pokud by nebylo zvoleno jiné právo. Příklad takovéhoto ustanovení můžeme nalézt v čl. 6 odst. 2 Nařízení Řím I.[45] Volba práva může být omezena i z hlediska formy, kdy např. § 49 odst. 4 ZMPS stanoví, že dohoda o volbě práva musí mít podobu notářského zápisu.

Smyslem omezené volby práva je tedy především ochrana zájmů určitých skupin osob a také ochrana zájmů komunitárních. Omezení je determinované prostorově a nepřihlíží k obsahu právních řádů.[46]

2.2.3 Volba výslovná a konkludentní

Na volbu rozhodného práva, které má platit pro právní poměr účastníků, se vztahují stejná pravidla jako na každý jiný projev vůle. Účastníci mají možnost právo zvolit buď výslovným, nebo konkludentním projevem vůle. Výslovný projev vůle může být učiněn buď ústně, nebo písemně, což je v praxi obvyklejší.[47] Obvykle bývá realizován jako doložka v hlavní smlouvě, i když se o něm může uzavřít i samostatná smlouva. Volbu rozhodného práva

[45] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 127 – 128,
[46] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 96 – 97.
[47] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 128.

lze učinit i až po uzavření hlavní smlouvy. Případná neplatnost hlavní smlouvy nemá vzhledem ke konceptu separace obou ujednání vliv na platnost doložky o volbě práva.[48]

Volba práva nevýslovná neboli konkludentní musí jasně vyplývat ze smlouvy nebo z okolností případu a její interpretace je závislá na konkrétní situaci.[49] To, že se jedná o konkludentní projev vůle, můžeme usoudit, pokud účastníci v textu smlouvy odkáží na ustanovení určitého právního řádu či na institut, který je pro určitý právní řád typický. Projev vůle musí být učiněn s dostatečnou určitostí, a proto za něj nelze považovat výběr jazyka, v němž je smlouva napsána, prorogaci ani rozhodčí smlouvu. Volba soudu může být jedním z hledisek, podle nichž se určuje, zda se jedná o konkludentní volbu práva, ale sama o sobě ji nezakládá (tak je tomu například u Nařízení Řím I či v rozhodnutích Rozhodčího soudu při HK ČR a AK ČR). V případech omezené volby práva není vzhledem k podstatě věci konkludentní volba práva možná.[50] Situací, kdy konkludentní volba práva vyplývá z okolností případu, může být například pokračování stran v obchodních kontaktech z minulosti, aniž by uzavíraly novou smlouvu o volbě práva. Z očekávání stran a jejich minulé praxe lze tak za určitých okolností konkludentní volbu práva vyvodit.[51] Konkludentní volba práva je možná i u mimosmluvních závazkových vztahů dle čl. 14 Nařízení Řím II, kdy jí ovšem nesmí být dotčena práva třetích osob.

Oproti výslovné a konkludentní volbě práva, které se zakládají na skutečně projevené vůli účastníků, můžeme postavit tzv. hypotetickou volbu práva. Ta nastává v případě, kdy účastníci rozhodné právo nikterak neurčí a soudce určí rozhodné právo podle toho, jaké by účastníci byli použili, kdyby o volbě práva uvažovali. Soudce tedy nezjišťuje skutečnou vůli účastníků, ale přisuzuje jim vůli, kterou by podle něj měli mít.[52] Takováto volba práva, kde by soudce vnucoval účastníkům svou představu jejich vůle, není v kontinentální Evropě obecně přípustná.[53] Nepřípustnost této volby lze vyvodit i z návaznosti čl. 3 a 4 Římské úmluvy a čl. 3 a 4 nařízení Řím I.[54]

[48] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 100 – 101.
[49] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 101
[50] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 129.
[51] MORRIS, John Humphrey Carlisle, by MCCLEAN, David., BEEVERS, Kisch, *The Conflict of Laws*, London: Thomson Sweets and Maxwell, 6th edition, 2005, s. 342.
[52] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 130.
[53] BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem*. Právní fórum. 2006, č. 3, 82 – 90 s. s. 88.
[54] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 130.

2.2.4 Dodatečná volba rozhodného práva a změna volby rozhodného práva

K volbě rozhodného práva dochází nejčastěji současně se vznikem právního poměru, ale je možné o něm rozhodnout až po uzavření právního poměru, ať už je to před zahájením sporu nebo v jeho průběhu. V Římské úmluvě i v Nařízení Řím I je tato dodatečná volba práva výslovně povolena.[55] Současně je ale zdůrazněno, že jakákoliv změna rozhodného práva se nedotýká formální platnosti smlouvy a ani není způsobilá nepříznivě ovlivnit práva třetích osob. Dodatečnou volbu práva povoluje i Nařízení Řím III v čl. 5 odst. 3 a Haagský protokol v čl. 7. Záleží jen na dohodě stran, zda má dodatečná volba práva mít účinky ex nunc, tedy až od jejího učinění, či ex tunc se zpětným účinkem od vzniku právního poměru. Pokud se strany na tomto nedohodnou, bude se vycházet z předpokladu, že volba práva působí už od okamžiku vzniku právního poměru.[56]

Strany mají také možnost již jednou učiněnou volbu práva změnit a vybrat si pro svůj právní poměr právo jiné. Tato změna volby práva stejně jako u dodatečné volby práva nemá vliv na formální platnost smlouvy ani nemůže nepříznivě ovlivnit práva třetích stran. [57]

2.3 Volba několika rozhodných právních řádů

Není vyloučené, aby se různé části jednoho právního poměru řídily různými právními řády. Účastníci právního poměru mohou svou volbou práva určit, na jakou část právního poměru se bude vztahovat jaký právní řád. Je to užitečné zejména pro některé vedlejší otázky (např. uplatňování vad). Je také možné, aby účastníci zvolili právo jen pro určitou část svého právního poměru. Zde je ovšem třeba zdůraznit, že není možné, aby se jedna část či celý právní poměr jako celek řídily několika různými právními řády současně. Přineslo by to s sebou nejistotu ohledně právního postavení účastníků, neboť různé právní řády mohou stejné otázky upravovat různě. Takovýto projev vůle by byl považován za neplatný, protože by byl neurčitý a nesrozumitelný (výjimka by byla možná jen, pokud by zvolené právní řády upravovaly právní poměr stejně – pak by bylo možné k vůli účastníků přihlédnout).[58]

[55] Čl. 3 odst. 2 Nařízení Řím I a čl. 3 odst. 2 Římské úmluvy.
[56] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 130 - 131.
[57] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 131.
[58] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 131

2.4 Volba nestátního souboru pravidel

V současné době je ustáleným názorem, že není možné, aby smluvní vůle stran stála úplně mimo jakýkoliv právní řád a byla tak jediným právním základem pro vznik smlouvy a jí založeného právního poměru. Každá smlouva se musí bezpodmínečně řídit určitým rozhodným právem, které je určeno na základě kolizních norem. Volba nestátního souboru pravidel jako jediných pravidel, kterými by se smlouva měla řídit, tedy není možná. Tento postoj není nikterak v rozporu s preambulí Nařízení Řím I, která v odrážce 13 uvádí, že Nařízení Řím I nebrání smluvním stranám, aby do svých smluv začlenily formou odkazu nestátní normy nebo mezinárodní úmluvu. Takto vybraný nestátní soubor pravidel se totiž musí stále držet v rámci daném kogentními normami práva, které je rozhodným právem. Takovýmto nestátním souborem pravidel můžou být například lex mercatoria, principy evropského smluvního práva, zásady UNIDROIT[59] či Haagské principy volby rozhodného práva v mezinárodních obchodních smlouvách.

Tyto nestátní soubory pravidel mohou sloužit jako zdroj inspirace pro vytváření závazných právních nástrojů a podporovat další harmonizaci pravidel týkajících se volby rozhodného práva mezi státy. Odrážejí totiž převažující právní praxi či doktrínu určité právní oblasti a na jejich vytváření se podílí odborná veřejnost.

2.5 Omezení volby rozhodného práva

Pokud účastníci právního poměru splnili všechny podmínky a platně zvolili právo, tak se jejich právní poměr bude tímto zvoleným právním řádem řídit. To ovšem neznamená, že zvolené právo bude vždy možno použít v plném rozsahu a že jiné právní řády nebudou moci ovlivnit hmotněprávní otázky případu. Právní předpisy umožňující volbu práva zároveň předvídají i možnosti jejího omezení za předem daných okolností.

2.5.1 Imperativní normy

Imperativní normy mohou být někdy také označeny jako absolutně kogentní, nutně či přímo použitelné normy. Jedná se o taková ustanovení, která nelze v rámci jejich předmětu úpravy zásadním způsobem změnit ani nemůžou být nahrazeny cizím právem. Jsou to předpisy, které mají vždy přednost před kolizními normami a nelze je tedy ovlivnit ani volbou účastníků. Je třeba je odlišovat od obyčejných kogentních norem vnitrostátního práva, od nichž se v rámci

[59] KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2015 op. cit., s. 213 - 217.

tohoto práva nelze smluvně odchýlit. Všechny imperativní normy mají sice charakter norem kogentních, ale jen některé kogentní normy jsou zároveň i imperativní. To je velice důležité, neboť kogentním normám se dá na rozdíl od imperativních vyhnout volbou jiného právního řádu.[60] Imperativním se tedy vyhnout nelze a v tom spočívá jejich výjimečnost. Jsou to ustanovení převážně veřejnoprávní a použijí se vždy bez ohledu na to, zda jsou součástí rozhodného práva.[61] Kromě soukromého zájmu by měly chránit také zájem veřejný či by v nich mělo být jasně stanoveno, že se použijí i v situaci s mezinárodním prvkem. Rozhodnutí, zda se jedná o normu imperativní, leží v rukou soudu, který k jeho dosažení používá svého právního řádu. Soudce by měl vždy zkoumat osobní a místní působnost imperativních norem a vzít v úvahu konkrétní situaci a okolnosti. Pro jejich použití je podstatné, zda právní řád, z něhož vycházejí, má na jejich aplikaci v tomto konkrétním případě skutečně zájem. Pokud tomu tak je, tak se nepoužijí ustanovení zvoleného práva, která by byla s imperativní normou v rozporu. Je nicméně nutno podotknou, že je v zájmu autonomie stran i právní jistoty, aby použití imperativních norem bylo jen výjimečné.[62]

Toto pojetí imperativních norem vychází z pohledu kontinentálního práva, neboť jejich pojetí ve státech common law se může lišit, co se týče jejich obsahu, aplikace a zohledňování.[63]

Imperativní normy můžeme rozdělit do několika skupin podle toho, kterého právního řádu je imperativní norma součástí. Imperativní normy legis fori neboli státu soudu jsou soudem zásadně aplikované při všech situacích, které spadají do pole jejich působnosti. Jedná se o typický příklad omezení rozhodného práva právem státu soudu. Imperativní normy legis causae jsou nutně použitelná pravidla, která jsou součástí rozhodného práva. Ta ovšem nesmí být v rozporu s imperativními normami legis fori. Patří sem i imperativní normy třetích států a v tomto případě opět rozhoduje lex fori, zda je zohlednit. Právo místa soudu tedy rozhoduje, jaké další právní řády mohou (navzdory volbě práva) mít dopad na právní vztah.[64]

[60] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 6 – 8.
[61] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 156
[62] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 6 – 8.
[63] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 589 – 590.
[64] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 8 - 9

2.5.2 Výhrada veřejného pořádku

Výhrada veřejného pořádku je jedním z tradičních institutů mezinárodního práva soukromého a spočívá v možnosti odmítnout použití cizího právního řádu (ať už si ho strany zvolily či nikoliv), pokud by toto použití mělo účinky, které by byly vzhledem k základním hodnotám chráněným legis fori zásadně nepřijatelné. Takovéto základní hodnoty tvoří veřejný pořádek státu soudu.[65] Jednou z těchto základních hodnot v České republice je dle Ústavního soudu například trvání na ochraně základních práv jednotlivce.[66]

Výhrada veřejného pořádku představuje určitý způsob, jakým lex fori zasahuje do zvoleného práva. V určitých aspektech je tedy velmi podobná výše zmíněným imperativním normám, což není příliš překvapující vzhledem k tomu, že se o nich někdy mluví jako o zákonech veřejného pořádku. Podstatou obou těchto institutů je ochrana významného veřejného zájmu a představují výjimku z použití cizího právního řádu určeného kolizní normou. I u výhrady veřejného pořádku by soudce měl při její aplikaci brát v úvahu konkrétní situaci a její vazbu na zájem státu. Podstatná pro její použití by tedy měla být úzká vazba sporu na zájmy státu fora. Její aplikace by opět měla být pouze výjimečná. Zde už ovšem dochází k rozdílu od imperativních norem, které lze využít na velký počet veřejných zájmů. Výhrada veřejného pořádku by měla být užívána především na ochranu těch nejzákladnějších hodnot veřejného zájmu, jako jsou základní lidská práva a nejdůležitější morální principy. Ovšem tím nejpodstatnějším, v čem se liší, je pasivní charakter výhrady veřejného pořádku. Znamená to, že se aplikuje až v okamžiku, kdy je zjištěn obsah rozhodného práva a jeho použití hrozí narušit základní hodnoty státu soudu. Soud má v takovémto případě možnost odmítnout aplikaci rozhodného práva. Výhrada veřejného pořádku tedy v konkrétní situaci zabraňuje použití určitého ustanovení jinak rozhodného práva, ale už neurčuje, jakého jiného by se místo něj mělo použít.[67]

V některých případech samozřejmě není nutné vyloučené ustanovení nikterak nahrazovat – jako například v situaci, kdy je v rozporu s veřejným pořádkem zákaz určitého jednání. Ustanovení zakazující toto jednání se nepoužije a jednání bude povoleno, aniž by se zakazující ustanovení muselo něčím nahrazovat.[68] Otázkou ovšem je co dělat, když je nezbytné vyloučené pravidlo něčím nahradit. V takovém případě se nabízí několik možností. Je možné

[65] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 9
[66] Nález Ústavního soudu ze dne 25. dubna 2006, sp. zn. I. ÚS 709/05.
[67] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 10.
[68] KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé.* 7., opravené a přepracované vydání. Brno. Doplněk – Aleš Čeněk. 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5, s. 197

zůstat v legis causae a použít analogicky nejbližší neproblematické pravidlo. Pokud takové neexistuje, nabízí se použití lex fori, či ustanovení jiného právního řádu, který má k situaci bližší vztah než lex fori, pokud takový existuje.[69] Jiní autoři mají ovšem za to, že nejlepším řešením je přímé použití lex fori.[70] Další možností je použití adaptace, které se snaží vybrat řešení, které by bylo vůli stran nejbližší, a které přizpůsobuje rozhodné právo dané situaci.[71] Já jsem toho názoru, že ačkoliv by měla být vůle stran zásadně na prvním místě, tak v této situaci je nejlepším řešením přímé použití lex fori. Nad vůlí stran tu totiž dle mého soudu převáží požadavek právní jistoty, neboť by jinak hrozilo, že dva případy se stejnými okolnostmi by mohly být dvěma soudci posouzeny naprosto rozdílně.

2.5.3 Kogentní normy

Pokud se bavíme o volbě práva jako o možnosti vyhnout se ustanovením určitých právních řádů, tak se může zdát, že její omezení kogentními normami částečně popírá její podstatu. Toto omezení je ovšem za určitých okolností nezbytné, neboť může chránit práva slabších smluvních stran (zaměstnanci, spotřebitelé etc).

Jejich použití je na místě i v případě, kdy se jedná o situaci postrádající mezinárodní prvek, ale volba práva je i tak umožněna. Do toho spadají situace v režimu již zmíněného čl. 3 odst. 3 Římské úmluvy a Nařízení Řím I. V takových případech nejsou volbou práva dotčena ustanovení, od kterých se nelze smluvně odchýlit, spadající do právního řádu, který by se býval použil, kdyby k volbě práva nedošlo. Kogentní (a tedy i imperativní) normy jinak použitelného právního řádu se tedy použijí, i když si strany zvolily právo jiné. To může vést k situaci, kdy se dojde ke stejnému výsledku, jako kdyby si strany vepsaly do smlouvy obsah zvoleného práva, přičemž by se u toho stejně musely řídit vnitrostátními kogentními normami a pohybovat se v jejich rámci. Při volbě práva by se ale navíc musely ještě řídit kogentními normami dvou právních řádů (jinak rozhodného a zvoleného). To příliš nepřispívá právní jistotě ani přehlednosti právního vztahu.[72]

[69] NYGH 1999 op. cit., s. 206, KNÖFEL, S. *Mandatory Rules and Choice of Law: A Comparative Approach to Art. 7 odst. 2 of the Rome Convention.* 1999. Journal of Business Law, s. 247, MILLS, A. *The Dimensions of Public Policy in Private International Law.* 2008. Journal of Private International Law, Vol. 4, No. 2, s. 212.
[70] PAUKNEROVÁ, Monika. *Mandatory rules and public policy in international contract law.* 2010, ERA Forum, Vol. 11, No. 1, s. 41.
[71] KUČERA 2009 op. cit., s. 197 a 185, BŘÍZA 2012 op. cit., s. 10 – 11.
[72] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 68.

Za určitých situací je však volba práva vhodná i v situacích bez přítomnosti mezinárodního prvku. Výhodné pro strany může být například to, že při jejím použití nemusí do smlouvy přepisovat všechna ustanovení cizího právního řádu, která by mohla být relevantní.[73] Strany ji mohou shledat užitečnou i v případech, kdy má mít jejich vnitrostátní smlouva návaznost na operace provedené dle cizího právního řádu a touto volbou si pojistí návaznost institutů, které se mohou v různých právních řádech lišit.[74] A je vhodné ji použít i v situaci, kdy nadnárodní korporace chtějí po svých dceřiných společnost v jiných státech, aby používaly určitý typ smluv (podřízený stejnému právnímu řádu jako korporace) ve vztazích se svými obchodními partnery.[75]

Kogentní normy se používají i v situaci upravené čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I, kdy se jedná čistě o unijní záležitost a strany si za rozhodné zvolí právo nečlenského státu. Za takovýchto okolností se na ně nicméně stále uplatní i kogentní normy unijního práva. Kogentnost těchto norem se posuzuje stejně jako u těch vnitrostátních – není možné se od nich odchýlit dohodou stran. V unijním právu hmotněprávním jsou smluvní závazky upravené jen v omezeném rozsahu, takže v něm nenajdeme příliš velké množství dispozitivních ustanovení. Většina norem bude tedy kogentních. Normy unijního práva mohou být obsaženy i ve směrnících a v tomto případě se kogentní unijní normy použije v podobě, jakou má po implementaci do právního řádu státu soudu. Je ovšem možné, že implementace směrnice se bude v různých členských řádech lišit a do právního řádu státu soudu budou implementována pravidla v přísnější formě, než jaká směrnice stanovuje. Zde souhlasím s Břízou, že v takovémto případě je nutno v rámci ochrany principu smluvní autonomie aplikovat ustanovení směrnice jen v tom rozsahu, aby odpovídaly jí stanoveným minimálním standardům, a nepřihlížet k přísnějším pravidlům stanoveným členským státem. Podstatou čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I je totiž ochrana unijních kogentních norem, a nikoliv případné zpřísnění těchto norem právem vnitrostátním.[76]

[73] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 97.
[74] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 156 – 157.
[75] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 68.
[76] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 68-70.

3. Volba práva rozhodného pro smluvní závazkové poměry

Smluvní závazkové poměry jsou oblastí, ve které se lze s volbou práva tradičně setkat, a mezinárodní, unijní i česká kolizní úprava dává volbě práva v této oblasti přednost při určení rozhodného práva. Smluvní závazkové právo má v mezinárodním právu soukromém důležitou roli, neboť v jeho rámci se uskutečňuje mezinárodní obchod.

Z těchto důvodů bude tato kapitola jednou z nejobsáhlejších. Nejdříve se zde zaměřím na unijní úpravu volby rozhodného práva pro smluvní závazkové poměry a budu zkoumat Římskou úmluvu a Nařízení Řím I, které ji nahrazuje. Zaměřím se i na to, v čem se od sebe tyto úpravy liší. Poté se zaměřím na volbu rozhodného práva pro smluvní závazky ZMPS a podívám se i na mezinárodní instrumenty.

3.1 Volba rozhodného práva dle Římské úmluvy

Římská úmluva je mezinárodní smlouvou mezi členskými státy Evropských společenství a pro tehdejší členské státy byla otevřena k podpisu 19. června 1980. V platnost vstoupila 1. dubna 1991 a zabývá se určením rozhodného práva pro smluvní závazkové vztahy s mezinárodním prvkem. V roce 1988 byly podepsány ještě dva protokoly týkající se postupu při zajišťování jednotného výkladu.[77] Ty vstoupily v platnost 1. srpna 2004. Dle druhého protokolu je možné si vyžádat vyjádření Evropského soudního dvora (dále jen ESD), pokud se objeví otázky ohledně výkladu Římské úmluvy. Touto pravomocí byl ESD nadán, aby se zabezpečil jednotný výklad kolizních norem obsažených v Římské úmluvě. Kromě toho se na něj mohou obrátit nejvyšší soudy členských států a také soudy působící jako odvolací soudy a vyžádat si od něj předběžné rozhodnutí o výkladu jednotlivých ustanovení.[78] Česká republika k Římské úmluvě přistoupila Úmluvou o přistoupení ČR a dalších nových členských států podepsanou v Lucemburku v roce 2005.

Hlavním cílem Římské úmluvy byla harmonizace a sjednocení norem, které určovaly rozhodné právo pro smlouvy, a mělo se jím zabránit tzv. forum shoppingu[79]. Rozhodné právo mělo být nadále určováno soudy členských států dle stejných pravidel.[80]

[77] Úřední věstník EU č. L 48 ze dne 20.2. 1989, s. 1-16 a s. 17-22.
[78] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 5-6.
[79] Forum shopping je převod soudního řízení z jednoho členského státu do druhého za účelem výhodnějšího právního postavení.
[80] VALDHANS, Jiří. Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck. 2012. 263 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-412-4 s. 104.

V čl. 17 Římské úmluvy je určena její časovou působnost a dle něj se ve smluvním státě použije na smlouvy, které byly uzavřeny po dni, ve kterém vstoupila v tomto státě v platnost. Některé státy se nicméně Římskou úmluvu rozhodly aplikovat se zpětnou působností i na závazky jí časově přecházející (např. Švédsko). V České republice se Římská úmluva vztahuje jen na závazky uzavřené po jejím vstupu v platnost, tedy na ty uzavřené po 1.7. 2006. Smlouvy uzavřené před tímto datem se nadále řídí dle kolizní úpravy v českém právu. Na závazky uzavřené po 16.12. 2009 se však již Římská úmluva nepoužije, neboť na ty se už vztahuje Nařízení Řím I.[81]

Věcná působnost je upravena v čl. 1 odst. 1, který říká, že se Římská úmluva použije na závazky ze smluv, které mají vztah k právu různých zemí. To znamená, že pro její aplikaci je nezbytná přítomnost mezinárodního prvku. Ten ale může být dle čl. 3 odst. 3 přítomen i tím, že ve smlouvách souvisejících jen s jednou zemí si strany jako rozhodné právo zvolí právní řád cizího státu (toto pojetí vzniklo především pod vlivem common law). Římská úmluva je založena na principu univerzality, což znamená, že se právo určené na jejím základě použije bez ohledu na to, jestli se jedná o právo některého z členských států. Důležitá je v závazkovém vztahu přítomnost mezinárodního (nikoliv unijního) prvku a nezáleží na tom, že jde o právo státu, který není smluvní stranou.[82] Dle čl. 1 odst. 2 se Římská úmluva nepoužije zejména na otázky týkající se osobního stavu nebo způsobilosti fyzických osob k právům a právním úkonům, závětí a dědění, majetkových vztahů mezi manžely, závazkových vztahů ze směnek a šeků, rozhodčí a prorogační smlouvy.

Co se týče vztahu k jiným právním předpisům, tak Římská úmluva ustupuje všem mezinárodním smlouvám, jejichž smluvní stranou jsou její smluvní státy. Není v tomto případě podstatné, zda se jedná o smlouvy uzavřené jen mezi smluvními státy či zda jsou jejich stranou i třetí státy, ani jestli byly tyto smlouvy uzavřeny před nebo po vstupu Římské úmluvy v platnost. V čl. 20 je uvedeno, že před Římskou úmluvou se použijí i kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy ve zvláštních oblastech, které jsou obsaženy v právních aktech Evropských společenství nebo které byly implementovány do vnitrostátního práva členských států (např. kolizní úprava pojistných smluv).[83]

Volba práva je obsažena v čl. 3 a z textu vyplývá, že strany si mohou zvolit právo, kterým se bude jejich smlouva řídit, a mají při této volbě naprostou volnost, takže jejich zvolené právo

[81] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 152-153.
[82] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 153-155.
[83] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 23.

nemusí mít s jejich smluvním vztahem žádnou spojitost. Zásadně je tedy dána naprostá smluvní volnost, pokud jí sama Římská úmluva či právní předpis, který by se použil přednostně, nedává určitá omezení.[84] Svobodná volba práva je považována za jednu ze základních právních zásad unijního práva a ESD ji označil za významnou pro volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob. Strany ji mohou dle něj uplatnit k vyloučení hmotného práva státu, který by bránil autonomii stran či smluvní svobodě.[85]

Dle čl. 3 odst. 1 může být volba práva učiněna buď výslovně, nebo konkludentně, pokud to ze smlouvy či z okolností jejího uzavření vyplývá s dostatečnou jistotou. Právo může být zvoleno pro celou smlouvu, nebo jen pro její část. V odst. 2 je dána stranám smlouvy možnost se v jakékoliv chvíli dohodnout na změně práva, kterým se jejich smlouva řídí, ale tato volba nemá vliv na formální platnost smlouvy ani na práva třetích osob. Třetí odstavec se zabývá situací, kdy je mezinárodní prvek dán pouze vůlí stran, a přikazuje použití kogentních ustanovení státu, jehož práva by se nebýt volby použilo. Dle posledního odstavce se existence a platnost souhlasu stran s volbou práva posuzuje dle ostatních článků Římské úmluvy.

Vzhledem k tomu, že Nařízení Řím I ve velké míře přebírá a v některých případech i rozvíjí úpravu Římské úmluvy, je tato kapitola poněkud kratší a podrobnější analýza článků a změn, ke kterým došlo při přechodu od Římské úmluvy k Nařízení Řím I, je předmětem kapitoly následující.

3.2 Volba rozhodného práva dle Nařízení Řím I

Nařízení Řím I je patrně nejvýznamnější kolizní úpravou v oblasti smluvních závazkových vztahů. Jeho přijetí předcházelo rozhodnutí Evropské unie o tom, že všechny evropské úmluvy týkající se mezinárodního práva soukromého mají být přeměněny na nástroje Společenství. Ve chvíli, kdy na návrhu Nařízení Řím I pracovala Evropská komise, byla Římská úmluva už posledním nástrojem Společenství v oblasti mezinárodního práva soukromého, které byl stále ve formě mezinárodní smlouvy. Tento nový návrh měl odstranit obsahové i koncepční nedostatky, které se objevily při aplikaci Římské úmluvy.[86]

Nařízení Řím I nahrazuje Římskou úmluvu a aplikuje se na smlouvy uzavřené od 17. prosince 2009 (na smlouvy uzavřené do 16. prosince se stále aplikuje Římská úmluva). Jedná

[84] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 586.
[85] Rozsudek Evropského soudného dvora, věc C-339/89 Alsthom Atlantique SA vs. Compagnie de Construction Mécanique SA ze dne 24. ledna 1991.
[86] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 7-8.

se o plnohodnotný instrument unijního práva přijatý podle čl. 65 Smlouvy o založení Evropského společenství a jako nařízení je přímo použitelný. Autonomní výklad zajišťuje jednotnou aplikaci v členských státech, k čemuž by měl pomoci i institut předběžných otázek pokládaných ESD. Co se věcné působnosti týče, použije se Nařízení Řím I stejně jako Římská úmluva na kolizní situace v oblasti smluvních závazkových vztahů podle obchodního a občanského práva. Ze své působnosti vylučuje prakticky stejné otázky jako Římská úmluva, ale oproti ní vyjímá i závazky z předsmluvního jednání (ty jsou upraveny Nařízením Řím II) a specifické pojistné smlouvy[87] a naopak se vztahuje i na určení rozhodného práva pro pojistné smlouvy, které byly dříve upraveny směrnicemi. Nařízení Řím I se dle čl. 23 nedotýká těch unijních předpisů, které stanoví kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy ve zvláštních oblastech.[88]

Bělohlávek hodnotí Nařízení Řím I spíše negativně, neboť dle něj je deklarovaný princip smluvní volnosti ve volbě práva vlivem ochranářských tendencí natolik omezen, že není oblast, v níž by se ve větší či menší míře některé omezení neuplatňovalo. Fakticky to podle něj zhoršuje postavení subjektů se sídlem na území EU vůči zahraničním trhům, u nichž to může vzbudit nejistotu ohledně možnosti prosazení jejich nároků vůči nim. Píše, že „jde tak o typický projev hegemonie EU, z níž se postupným vývojem po Amsterodamské smlouvě stává uměle vytvořený a administrativně svazovaný moloch zcela potlačující národní identitu.“[89] S tímto postojem nesouhlasím, neboť dle mého názoru jsou určitá omezení volby rozhodného práva v demokratické společnosti nezbytná a nemyslím si, že omezení zavedená Evropskou unií jdou za hranice nezbytné ochrany veřejných zájmů či ochrany slabších stran.

3.2.1 Obecné pravidlo v čl. 3

Jak se můžeme dozvědět z nadpisu čl. 3 Nařízení Řím I, tak se toto ustanovení zabývá volbou práva. Zde je třeba poznamenat, že se jedná o poněkud problematický český překlad, neboť by v nadpisu měla být spíše svobodná volba práva, jak je tomu u Římské úmluvy i v naprosté většině ostatních jazykových verzí. Překladatel při své práci vyložil slovo svoboda (anglické freedom či francouzské liberté) jakou součást výrazu volba, což ovšem není v tomto případě žádoucí. Nejedná se totiž o pouhé vyjádření široké míry smluvní svobody při volbě

[87] Čl. 1 odst. 2 písm. i) a j) Nařízení Řím I.
[88] Např. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU ze dne 9. března 2011 o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči.
[89] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 12-13.

práva, ale spíše o svobodu volby práva. Volbu práva dle Nařízení Řím I je tedy nutné chápat jako vyjádření svobody jako součásti veřejného pořádku Evropské unie.[90]

Čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I nám dává tři různé podoby neomezené volby práva, a to volbu práva výslovnou, volbu práva jasně vyplývající ze smlouvy a volbu práva jasně vyplývající z okolností případu. Výslovná volba práva je nejméně problémová a v praxi může být obsažena ve smluvní doložce či v samostatné smlouvě.

Stejně jako v Římské úmluvě je zde tedy stanoveno, že volba práva nemusí být nutně vyjádřena výslovně, ale oproti ní je zde rozdíl ve formulaci podmínek této implicitní volby práva. Dle Římské úmluvy musela volba práva vyplývat ze smlouvy či z okolností případu s dostatečnou jistotou, ovšem Nařízení Řím I požaduje, aby z nich vyplývala jasně.

Bělohlávek se domnívá, že k této změně bylo přistoupeno z toho důvodu, že znění Římské úmluvy v různých jazycích pravděpodobně vyžadovalo různé stupně jistoty. Překlad výrazu dostatečná jistota se tak mohl vykládat „od zcela jednoznačné zřejmosti hraničící téměř s explicitou až po pravděpodobnost spočívající v domněnce z důvodu obvyklosti takového závěru pro obdobné situace.“[91] Jiní autoři se ovšem domnívají, že použitím výrazu jasně došlo v Nařízení Řím I oproti Římské úmluvě ke zpřísnění posuzování, zda se jedná o implicitní volbu práva či nikoliv.[92]

Při rozhodnutí, že se tedy o implicitní volbu práva jedná, musí být soud přesvědčen, že okolnosti konkrétního případu nepřipouštějí o skutečné vůli stran žádné pochybnosti. Samotná volba státu fóra nelze být tedy bez dalšího považována i za volbu práva fóra. Soud musí hledat skutečný obsah a projevy vůle stran a podrobně analyzovat všechny okolnosti, které by mohly být rozhodné či alespoň nápomocné pro zjištění volby práva.[93] Pro implicitní volbu práva je klíčová skutečná vůle stran právo zvolit – musí tedy jasně vyplývat, že strany volbu práva skutečně zamýšlely učinit. V praxi se otázka implicitní volby práva bude řešit v situacích, kdy jedna ze stran bude její učinění popírat (kdyby se na jejím učinění shodovaly i v okamžiku vzniku sporu, mohly by učinit dodatečnou volbu práva pro případ, že by soud měl o její existenci pochybnosti). Pro praktické případy, kdy se jedná o implicitní volbu práva, můžeme stejně jako u Římské úmluvy vycházet z Guiliano-Lagardeho zprávy, která uvádí příklad

[90] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 588.
[91] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 601 - 602.
[92] LANDO, Ole., NIELSEN, Peter Arnt. The Rome I Regulation. Common Market Law Review. 2008, č. 45. 1687 – 1725 s, s. 1696.
[93] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 602.

s vzorovými podmínkami pojišťovny Loyd pro sjednání pojistky v námořní přepravě. Ty se obvykle řídí anglickým právem a bez jeho znalosti mohou být některá jejich ustanovení nesrozumitelná. Použití specifické vzorové smlouvy tedy může být samo o sobě indikací volby práva, i když smlouva samotná použitý právní řád nespecifikuje. Dalším vodítkem naznačujícím, že se jedná o implicitní volbu práva, může být situace, kdy strany měly ve svých přechozích smlouvách výslovnou volbu práva a v dalších ji už neuvedly. Zde se dá předpokládat, že se volba práva učiněná ve smlouvách dřívějších vztahuje i na ty pozdější. Ve všech těchto případech je však i tak nezbytné zkoumat konkrétní okolnosti.[94]

Dle čl. 3 odst. 1 věty třetí Nařízení Řím I si mohou strany zvolit právo, které bude rozhodné buď pro celou smlouvu nebo jen pro její část. Přípustná je jak volba práva pouze pro část smlouvy, tak i volba různých právních řádů pro různé části smlouvy. Podstatné je, aby se jedna část smlouvy řídila vždy jen jedním právním řádem, protože jinak by docházelo k nekonzistentním výsledkům. Pokud by zvolené právní řády byly logicky nekonzistentní, tak by se dle Guilano-Lagardeho zprávy na situaci mělo pohlížet, jako by volba práva vůbec nenastala a postupovalo by se podle čl. 4 Nařízení Řím I. Někteří ovšem zastávají názor, že i v tomto případě by měl soud respektovat vůli stran a snažit se zjistit, zda strany nezamýšlely mezi právními řády ustanovit nějakou hierarchii – např. že při neplatnosti volby jednoho z právních řádů by druhá volba zůstala v platnosti.[95]

Nařízení Řím I v čl. 3 odst. 2 stejně jako Římská úmluva dává stranám absolutní volnost v tom, kdy mohou zvolit rozhodné právo. Lze ho zvolit před uzavřením smlouvy, při jejím uzavření i kdykoliv poté. Tato volba může být kdykoliv změněna. Tato volnost může být omezena jen vnitrostátními procesními pravidly, která mohou určit, od jaké chvíle už strany nemohou do volby práva zasahovat.[96] Je zde obsaženo věcné omezení, dle kterého se jakákoliv změna provedená po uzavření smlouvy nesmí dotýkat její formální platnosti ani nepříznivě ovlivňovat práva třetích osob. Pro platnost smlouvy stačí, aby byla formálně platná podle původního či podle nově zvoleného práva. Tím se má předcházet vzniku pochybností o platnosti smlouvy před změnou rozhodného práva.[97] Princip právní jistoty a ochrany nabytých práv se uplatňuje i u zákazu nepříznivého působení na práva třetích osob. Účinky dodatečné volby

[94] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 42-43.
[95] NYGH 1999 op. cit., s. 133 a BŘÍZA 2012 op. cit., s. 49.
[96] GIULIANO, LAGARDE 1980 op. cit., s. 18.
[97] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 51-52.

práva či jeho změny jsou tedy zásadně ex tunc.[98] Strany samy se ovšem mohou dohodnout, že jejich volba bude mít účinky ex nunc.[99]

V čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I umožňuje stranám provést volbu práva i v situaci, kdy jediným mezinárodním prvkem je právě jejich volba. Kolize právních řádů je zde tedy založena na faktorech čistě subjektivních.[100] O důležitosti přítomnosti mezinárodního prvku pro volbu rozhodného práva jsem pojednávala již dříve v části třetí. Volba stran je zde omezena ustanoveními, od nichž se nelze smluvně odchýlit. Tím jsou myšleny všechny kogentní normy určitého právního řádu. Na právní poměr stran se tedy vztahují nejen kogentní normy jimi zvoleného právního řádu, ale i kogentní normy právního řádu, který by se uplatnil, kdyby k volbě nedošlo. V tomto případě tedy nelze hovořit o plnohodnotné volbě práva, neboť strany nejsou schopny derogace právního řádu jako celku (jedná se o tzv. materiální volbu práva).[101]

Stejně jako odst. 3 omezuje volbu práva v čistě vnitrostátních případech, tak odst. 4 ji omezuje v případech čistě unijních, kdy se při volbě právního řádu nečlenského státu Evropské unie nelze vyhnout aplikaci kogentních ustanovení unijního práva. Kogentní normy unijního práva jsou obsaženy jak v nařízeních, tak i ve směrnicích, a proto je v odstavci zmínka o podobě, v jaké je ustanovení provedeno v členském státě sídla soudu. Někdy je kritizováno, proč je rozhodující právě implementace směrnic do práva státu soudu, a ne do práva jinak rozhodného (které by v tomto případě bylo nutně právem jednoho z členských států). Implementace směrnic se totiž může v různých členských státech podstatně lišit.[102] Tento odstavec je oproti Římské úmluvě novinkou, ale v podstatě jen navazuje na vývoj interpretace jejího čl. 3 odst. 3.[103]

Existence a platnost souhlasu stran s volbou rozhodného práva se dle čl. 3 odst. 5 Nařízení Řím I určuje v souladu s čl. 10, 11 a 13 tohoto nařízení. Tyto články určují rozhodné právo pro materiální a formální platnost i pro nezpůsobilost smluv obecně. Materiální platností smluv se zabývá čl. 10 Nařízení Řím I a ve svém odst. 1 říká, že se existence a platnost smlouvy určuje podle práva, které by se použilo, kdyby byla smlouva platná. Účelem tohoto článku je dle Guiliano-Lagardeovi zprávy prolomit argument v kruhu, který spočívá v tom, že žádné právo nemůže být určeno jako rozhodné, dokud nebude stanoveno, že je smlouva platná (ale

[98] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 111-112. NYGH 1999 op. cit., s. 102
[99] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 52., KUČERA 2009 op. cit., s. 136.
[100] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 90.
[101] KUČERA 2009 op. cit., s. 132 - 133.
[102] HEISS, H. Party Autonomy. In: Franco Ferrari, Stefan Leible. Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe. European Law Publishers. Munchen: Sellier. 2009, s. 5,
[103] PAUKNEROVÁ 2013 op.cit., s. 157.

dokud rozhodné právo neurčíme, tak ani nemůžeme vědět, jestli je smlouva platná). Proto považujeme ujednání o volbě práva za právně nezávislé na platnosti smlouvy, jejíž je součástí.[104] Platnost smlouvy se tedy posoudí podle zvoleného práva, i kdyby se po posouzení ukázalo, že smlouva nebyla platná. Otázka, jak určíme právo rozhodné pro platnost samotného ujednání o volbě práva, je poněkud složitější, nicméně většina odborné literatury se shoduje na tom, že platnost volby práva se má posuzovat podle práva, jímž se řídí smlouva.[105] Čl. 11 Nařízení Řím I se zabývá formální platností smlouvy a dá se říci, že je poměrně benevolentní. Pokud smlouvu uzavřou osoby, které se nacházejí v téže zemi, tak je platná, pokud splňuje formální náležitosti zvoleného práva či práva země, v níž byla uzavřena. A pokud je smlouva uzavřená mezi osobami, které se nacházejí v různých zemích, tak je formálně platná, pokud splňuje formální náležitosti zvoleného práva, práva země, v níž se nacházela jedna ze smluvních stran, nebo práva země, v níž měla jedna ze stran své obvyklé bydliště. Otázkou nezpůsobilosti se zabývá čl. 13 Nařízení Řím I a jeho podstatou je ochrana dobré víry strany, která má za to, že druhá strana je způsobilá smlouvu uzavřít, protože její způsobilost je dána právem země, kde se smlouva uzavírá. Pokud by se tedy jedna ze stran chtěla odvolat na svou nezpůsobilost podle svého osobního statutu smlouvu uzavřít, musela by dokázat, že druhá strana o nezpůsobilosti věděla, nebo o ní nevěděla z nedbalosti.[106]

3.2.2 Volba rozhodného práva podle čl. 5, 6, 7 a 8

Změnou oproti Římské úmluvě je čl. 5 Nařízení Řím I, který se zabývá smlouvami o přepravě. Podle Římské úmluvy bylo u přepravních smluv možno použít neomezenou volbu práva a spadaly pod její čl. 3. To u Nařízení Řím I již neplatí, neboť zde byla využita omezení na kolizní úrovni, tedy omezení spočívající ve výběru z možných právních řádů. Smlouvy o přepravě dělíme na smlouvy o přepravě zboží a o přepravě cestujících. Omezení volby dle čl. 5 se týká jen smluv o přepravě cestujících a smlouvy o přepravě zboží se dále řídí čl. 3 Nařízení Řím I. Dle čl. 5 odst. 2 Nařízení Řím I si strany mohou zvolit jako rozhodné právo pouze právo země, kde má cestující či dopravce své obvyklé bydliště (obvyklé bydliště se určí v souladu s čl. 19 Nařízení Řím I), kde má dopravce místo své ústřední správy, kde se nachází místo

[104] KUČERA 2009 op. cit., s 131, NYGH 1999 op. cit., s. 84-85, HEISS 2009 op. cit., s. 3
[105] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 596, COLLINS, L. (ed.) Dicey, Morris and Collins on the Conflict of Laws, 14. vyd., London: Sweet and Maxwell, sv. 2, 2006, marg. 32 – 102, HEISS 2009 op. cit., s. 3.
[106] BŘÍZA 2012 op. cit., s. 64.

odjezdu či kde se nachází místo určení. I pro tuto volbu stále platí ustanovení čl. 3 Nařízení Řím I, který uvádí základní parametry pro jakoukoliv volbu práva.

Účelem omezení v čl. 5 Nařízení Řím I je podle Rozehnalové spíše zajištění předvídatelnosti v určení právního řádu pro cestujícího než snaha o jeho ochranu.[107] Cestující tak může očekávat použití práva, které s ním či jeho cestou nějak souvisí, což je posílením právní jistoty. Oblast přepravy je upravena velkým množstvím mezinárodních úmluv[108], které se dle čl. 25 odst. 1 Nařízení Řím I uplatní přednostně, pokud obsahují kolizní normy pro smluvní závazkové poměry a jejich stranami nejsou výlučně členské státy EU a pokud byly členské státy stranou úmluvy ke dni přijetí Nařízení Řím I. Pokud jsou jejich stranami podle odst. 2 však jen členské státy, tak se Nařízení Řím I a jeho čl. 5 použije přednostně a v rozsahu, ve kterém se týkají oblastí jím upravených. Římská úmluva k tomuto přistupovala jinak, neboť dávala přednost nejen smlouvám uzavřeným před jejím vstupem v platnost, ale i těm uzavřeným po něm.[109]

Stejně jako Římská úmluva i Nařízení Řím I dává důraz na ochranu slabší smluvní strany, za níž jsou všeobecně považováni spotřebitelé.[110] Nařízení Řím I se zabývá spotřebitelskými smlouvami v čl. 6, kde si v odst. 1 pro účely své aplikace spotřebitele pozitivně definuje jako fyzickou osobu, která za účelem, který se netýká její profesionální nebo podnikatelské činnosti, uzavírá smlouvu s jinou osobou, která jedná v rámci výkonu své profesionální nebo podnikatelské činnosti. Pokud by nedošlo k volbě práva, tak by se takováto smlouva řídila právem země, ve které má spotřebitel obvyklé bydliště, pokud v ní obchodník provozuje svou podnikatelskou činnost, nebo se na ni jakýmkoli způsobem taková činnost zaměřuje. To odkazuje především na elektronické obchody.[111]

Úprava čl. 6 Nařízení Řím I se nevztahuje na smlouvy, na které dopadají čl. 5 a 7, a v odst. 4 ze své působnosti vylučuje řadu situací, na které by se jinak vztahoval (jedná se například o smlouvy o poskytování služeb, mají-li být služby spotřebiteli poskytnuty výlučně v zemi odlišné od země jeho obvyklého bydliště). Na rozdíl od původního návrhu Komise[112] se

[107] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 144 – 145, HILL, Jonathan. *Cross – border consumer contracts*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 427 s. Oxford private international law series. ISBN 978-0-19-927654-7. S. 354 – 355.
[108] Jedná se například o Úmluvu o mezinárodní železniční přepravě (COTIF), Úmluvu o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě (Montreálská úmluva), Úmluvu o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR) nebo Úmluvu OSN o námořní přepravě zboží (Hamburská úmluva).
[109] Čl. 21 Římské úmluvy.
[110] Bod 23 Preambule Nařízení Řím I.
[111] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 154.
[112] Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

Nařízení Řím I vztahuje i na spotřebitele, kteří nemají obvyklé bydliště na území některého ze členských států. Zúžení definice spotřebitele v návrhu oproti původní úpravě v Římské úmluvě i v přijatém Nařízení Řím I nebylo nijak vysvětleno.[113] V Nařízení Řím I došlo proti Římské úmluvě k určitému posunu, neboť je zde jasně uvedeno, že za spotřebitele se považuje pouze fyzická osoba. Oba předpisy v podstatě poskytují stejný věcný rozsah ochrany spotřebitele prostřednictvím kolizně právní úpravy, i když v Římské úmluvě je zvoleno spíše negativní vymezení (čl. 5 odst. 2) a v Nařízení Řím I vymezení pozitivní (čl. 6 odst. 1).[114]

V režimu tohoto článku je umožněna pouze omezená volba práva realizovaná na úrovni materiální (tedy na úrovni hmotných norem)[115], která je stanovena v odst. 2. Při volbě práva se nelze vyvázat z použití kogentních norem ochraňujících spotřebitele, které patří do právního řádu státu obvyklého bydliště spotřebitele. Z ustanovení však už nevyplývá, jakou techniku by měl soudce pro určení práva použít, neboť se zde lze rozhodovat mezi materiální volbou práva a materializací práva. V případě materiální volby práva vytvářejí ochranné kogentní normy rámec, který je nepřekročitelný. Soudce vůbec nezkoumá míru ochrany zvoleného právního řádu, ale jen právního řádu státu obvyklého bydliště spotřebitele. Výhodou tohoto přístupu je především aplikační jednoduchost, ovšem nevýhodou může být to, že pokud zvolené právo zajišťuje vyšší úroveň ochrany, tak se nevyužije. Při použití materializované volby práva soudce porovnává obsah ochranných kogentních norem místa obvyklého bydliště spotřebitele s obsahem zvoleného práva, aby zjistil, jestli zvolené právo poskytuje spotřebiteli větší, stejnou či nižší míru ochrany. Zvolené právo poté aplikuje jen tehdy, je-li ochrana jím poskytovaná alespoň stejná či vyšší. Výhodou tohoto postupu je, že strana může hodnotit výhody více právních řádů jako celku na úrovni hmotného práva a také nedochází ke štěpení obligačního statutu.[116]

Rozehnalová i někteří zahraniční autoři se kloní k názoru, že více žádoucí je materializovaná volba práva,[117] s čímž úplně nesouhlasím. Materializovaná volba práva sice nejlépe plní cíl úpravy, kterým je co nejvyšší ochrana spotřebitele, nicméně se domnívám, že by v tomto případě mělo převážit hledisko právní jistoty, pro něž je lepší volba práva materiální.

---

[113] LANDO, Ole., NIELSEN, Peter Arnt. *The Rome Proposal, Journal of Private international law*, 2007, Vol. 3, No. 1, s. 40.
[114] BĚLOHLÁVEK 2009 op. cit., s. 1060.
[115] Jde o omezení zvoleného právního řádu tím, že konstrukce kolizní normy zohledňuje hodnoty sdílené právním řádem, který by se použil, kdyby nebylo volby práva.
[116] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 156-157.
[117] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 157, RAGNO, Francesca. *The Law Applicable to a Consumer Contract under the Rome I Regulation*. In: Franco Ferrari, Stefan Leible. Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe. European Law Publishers. Munchen: Sellier. 2009, s. 152 – 153.

Přijetí Nařízení Řím I představovalo pro kolizní úpravu pojišťovacích smluv zásadní změnu. Římská úmluva se totiž dle čl. 1 odst. 3 vůbec nevztahovala na pojistné smlouvy kryjící rizika, která se nacházela na území Evropského hospodářského prostoru, a pojišťovací smlouvy byly z velké části upraveny směrnicemi. Římskou úmluvu bylo možné použít na pojistné smlouvy, u nichž se pojistné riziko nacházelo mimo území členských států Evropského hospodářského společenství, a na zajišťovací smlouvy. Na tyto smlouvy se použily čl. 3 a 4 Římské úmluvy a volba práva byla tedy v podstatě neomezená. Vzhledem k množství směrnic a roztříštěnosti úpravy se jednalo o poměrně komplikovaný a nepřehledný systém, které přijetí Nařízení Řím I poněkud zjednodušilo.[118]

V čl. 1 písm. j) se z působnosti Nařízení Řím I vylučuje zvláštní kategorii pojistných smluv, které vykazují podobnost se sociálními systémy ve smyslu zajištění některých účelů a podílu jiných subjektů na organizaci pojištění[119]. U ostatních pojišťovacích smluv se Nařízení Řím I použije, ale není zde jednotný režim, neboť některé smlouvy spadají pod obecná pravidla čl. 3 a 4 a některé pod čl. 7. V určitých situacích se využije i spotřebitelská ochrana čl. 6 Nařízení Řím I, což kritizuje například Merrettová, která nesouhlasí s vyloučením určitých smluv z úpravy čl. 7.[120] Pokud však smlouva spadá pod čl. 7, je vyloučeno použití čl. 6.

Smlouvy o zajištění spadají pod obecnou úpravu Nařízení Řím I a uplatní se na ně čl. 3 a 4. Smlouvy týkající se pojištění velkých rizik[121] spadají pod čl. 7 odst. 2 Nařízení Řím I a strany si v nich mohou zvolit právo neomezeně dle čl. 3. Další kategorií jsou tzv. jiné smlouvy o pojištění, než jsou ty uvedené v čl. 7 ods. 2 Nařízení Řím I. Ty se budou v případě, že je riziko situováno uvnitř EU, řídit čl. 7 odst. 3 a v případě, že je riziko situováno mimo území EU, se na ně budou vztahovat obecná pravidla Nařízení Řím I (tedy čl. 3 a 4 či případně 6, pokud by jejich znaky odpovídaly spotřebitelské smlouvě). Na smlouvy, u kterých ukládá členský stát povinnost uzavřít pojištění, se uplatní čl. 7 odst. 4, který může ve svém dopadu omezit volbu práva.

---

[118] HILL 2008 op. cit., s. 251 – 252. BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *O pojistném právu z hlediska změny evropských předpisů o právu rozhodném pro smluvní závazky,* Obchodní právo, 2009, č. 1, s. 2-3.

[119] ROZEHNALOVÁ, Naděžda., VALDHANS, Jiří., DRLIČKOVÁ, Klára., KYSELOVÁ, Tereza. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie: (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I*). Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. 2013. 445 s. ISBN 978-80-7478-016-5. s. 94.

[120] Jedná se o jiné smlouvy, než které jsou uvedeny v čl. 7 odst. 2 a u kterých je kryté riziko situováno mimo území EU – MERRETT, L., *Choice of Law in Insurance Contracts under the Rome I Regulation*, Journal of Private International Law, 2009, s. 58-59.

[121] Jejich definice je uvedená v čl. 5 písm. d) první směrnice Rady 73/239/EHS ze dne 24. července 1973 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu.

U smluv spadajících pod čl. 7 odst. 3 jsou omezení volby práva uvedená na kolizní úrovni a umožňují volbu jen z práva jakéhokoli členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy, či z práva státu, ve kterém má pojistník své obvyklé bydliště. V případě životního pojištění je možné zvolit právo členského státu, jehož je pojistník státním příslušníkem, a v případě pojistných smluv kryjících rizika omezená na události, ke kterým došlo v jednom členském státě (a to v jiném, než je členský stát, v němž se riziko nachází) je možno zvolit právo tohoto státu. V případě pojistníka, který provozuje podnikatelskou činnost nebo vykonává svobodné povolání a pojistná smlouva kryje dvě či více rizik, která se vztahují k této činnosti a nacházejí se v různých členských státech, je možno zvolit právo kteréhokoli z těchto členských států nebo právo státu, ve kterém má pojistník své obvyklé bydliště.

Tento odstavec však zároveň dává stranám smlouvy možnost vyloučit omezení u případů řídících se písmeny a), b) a e), pokud právo členského státu neobsahuje takové omezení jako čl. 7 Nařízení Řím I. V takovém případě mohou strany využít volnější národní kolizní úpravu a zvolit si jiné právo.[122]

I na individuální pracovní smlouvy se vztahuje princip ochrany slabší smluvní strany, který se snaží vyrovnat nerovnou pozici stran. Zabývala se jimi i Římská úmluva ve svém čl. 6, kde vůli stran limitovala použitím imperativních ustanovení práva, které by se použilo, pokud by volba nebyla učiněna.[123]

V čl. 8 se Nařízení Řím I zabývá úpravou pouze individuálních pracovních smluv a na kolektivní pracovní smlouvy s mezinárodním prvkem by se použila obecná úprava čl. 3 a 4.[124] Nicméně i definice individuální pracovní smlouvy může přinášet určité problémy zejména tam, kde existuje podobnost s jinými typy smluv. Dle jednoho právního řádu se například může jednat o smlouvu pracovní a dle jiného o smlouvu o zastoupení, která nepožívá stejné ochrany jako smlouva pracovní.[125] V této situaci nám může pomoci judikatura ESD, který hned v několika případech určil existenci charakteristických rysů tohoto typu smlouvy. Podle něj je pro pracovní poměr charakteristické, že určitá osoba vykonává po určitou dobu ve prospěch jiné osoby a pod jejím vedením činnosti, za které protihodnotou pobírá odměnu.[126] V případu 266/85 Hassan Shenavai v. Klaus Kreischer se ESD zabývá znaky odlišujícími pracovní

[122] ROZEHNALOVÁ, VALDHANS, DRLIČKOVÁ, KYSELOVÁ 2013 op. cit., s. 94-96.
[123] BĚLOHLÁVEK, Alexander J., *Pracovněprávní vztahy s mezinárodním prvkem*, Právo a zaměstnaní, 2005, s. 2-10.
[124] Body 34 až 36 Preambule Nařízení Řím I.
[125] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 165-167.
[126] Rozsudek Evropského soudního dvora, věc 66/85, Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg ze dne 3.7.1986.

smlouvy od ostatních typů smluv a uvádí, že pracovní smlouvy vytváří trvalé pouto včleňující pracovníka do organizační struktury podniku a jsou vázané k místu, kde je činnost realizována. Tím jsou od pracovních smluv odlišeny smlouvy na poskytnutí profesionálních služeb (např. architekta či právníka).

Volba práva u individuálních pracovních smluv je stejně jako u spotřebitelských smluv regulována v režimu hmotněprávního omezení. Zabývá se jí čl. 8 odst. 1 Nařízení Řím I, a když se na něj podíváme, vidíme, že připouští volbu práva se stejnými omezeními, jako je tomu u spotřebitelských smluv. Nelze se odchýlit od ochranných kogentních norem právního řádu, kterého by se použilo, kdyby nebyla volba práva učiněna. To, co spadá do kategorie ochranných kogentních norem, se vždy určuje podle právního řádu, do něhož náleží, a stejně jako u spotřebitelských smluv i zde je možné se při jejich aplikaci rozhodnout mezi materiální a materializovanou volbou práva[127], o kterých jsem již pojednala výše.

3.3 Volba rozhodného práva dle ZMPS

Oblast závazkových práv upravuje Hlava XI ZMPS a pro naše účely je důležitý především § 87 o smluvních závazkových poměrech s mezinárodním prvkem. Základní ustanovení této hlavy je § 84 ZMPS, dle kterého se úprava v této hlavě použije v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropské unie a mezinárodní smlouvy. Omezuje se tedy na otázky, které nespadají do rozsahu působnosti těchto předpisů a smluv, ledaže tyto předpisy a smlouvy připouštějí úpravu v tomto zákoně. O přímo použitelných předpisech Evropské unie v oblasti kolizní úpravy jsem pojednala v předcházejících kapitolách (Římská úmluva a Nařízení Řím I) a mezinárodními smlouvami se bude zabývat kapitola následující.

Pro ZMPS je stejně jako pro Nařízení Řím I stěžejní volba rozhodného práva jako projev smluvní autonomie stran. V § 87 odst. 1 ZMPS se stanovuje, že se smlouvy řídí právem státu, se kterým smlouva nejúžeji souvisí, pokud smluvní strany nezvolily rozhodné právo. Volba práva je tedy v tomto případě neomezená. Může být učiněna výslovně, nebo konkludentně za předpokladu, že bude jasně vyplývat buď z ustanovení smlouvy (např. ve formě odkazu na určitý právní předpis) nebo z jiných okolností případu (u předcházejících smluv s podobným obsahem bylo právo zvoleno výslovně). Není zde stanovena forma, v jaké má ujednání o volbě

[127] ROZEHNALOVÁ 2010 op. cit., s. 168-169.

práva být, a tak může být písemná i ústní. Vzhledem k rozsahu působnosti a přednosti Nařízení Řím I se ovšem toto ustanovení neuplatní příliš často.

Pro potřeby § 87 odst. 3 si můžeme pojistné smlouvy rozdělit na dvě skupiny. První z nich jsou ty, na které se Nařízení Řím I nevztahuje podle čl. 1 odst. 2 písm. j). Strany si v tomto případě mohou pro svou smlouvu zvolit právo neomezeně. Do druhé skupiny patří smlouvy, u nichž Nařízení Řím I v čl. 7 odst. 3 umožňuje členským státům poskytnout svými právními předpisy větší míru volnosti při volbě rozhodného práva. To se vztahuje jen na smlouvy podle písmen a), b) a e) a větší míru volnosti není možné poskytnout u smluv o životním pojištění (písm. c)) a smluv kryjících rizika omezená na události, k nimž došlo v jednom členském státě, a to v jiném, než je členský stát, v němž se riziko nachází (písm. d)). U smluv spadajících do druhé skupiny je dle tohoto odstavce umožněno stranám zvolit si kterékoliv rozhodné právo, takže je zde také umožněna neomezená volba. Česká republika se tedy rozhodla umožnit u těchto smluv větší míru volnosti při volbě rozhodného práva, než poskytuje Nařízení Řím I.

Složitější je situace u odst. 2 a 4 § 87 ZMPS, neboť zde u odborné veřejnosti nepanuje shoda na tom, zda se jedná o kolizní ustanovení či nikoliv. Dobiáš je toho názoru, že se o kolizní normy jedná,[128] ale podle Rozehnalové to kolizní normy nejsou, neboť odst. 2 obsahuje pouze vymezení povahy norem obsahujících ochranu spotřebitele v tom smyslu, že je nelze obejít volbou práva třetího státu, a odst. 4 v rámci provedení směrnice[129] jen zakazuje zbavit spotřebitele právní ochrany.[130] Já se domnívám, že se o kolizní normy nejedná, neboť v nich nedochází k určení rozhodného práva a pouze upravují povahu hmotněprávních ustanovení.

ZMPS se zabývá i pracovními poměry a to v § 89, kde určuje rozhodné právo pro některé pracovní poměry, které neupravuje Nařízení Řím I. Jedná se o pracovní poměry vzniklé jinak než smlouvou (tedy např. volbou či jmenováním).[131] Takto založený pracovní poměr se řídí právním řádem státu, podle kterého byl založen. Volba práva zde tedy není umožněna.

---

[128] DOBIÁŠ, Petr. Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář: podle právního stavu k 1. lednu 2014. Vyd. 1. Praha: Leges. 2013. 528 s. Komentátor. ISBN 978-80-87576-94-6. s. 328 – 329.

[129] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2008/122/ES o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a o výměně.

[130] PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. 853 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-368-5, s. 602 - 605.

[131] Důvodová zpráva k § 89 ZMPS.

3.4 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv

Oblast smluvních závazkových vztahů je upravena celou řadou mnohostranných i dvoustranných mezinárodních úmluv, ale já se zde vzhledem k zaměření této práce budu věnovat jen těm řešícím volbu rozhodného práva a uplatňujícím se na území České republiky. Česká republika je v této oblasti vázána celou řadou mezinárodních úmluv, které obsahují přímé normy, a ty se aplikují přímo bez ohledu na kolizní řešení daného poměru s mezinárodním prvkem.[132]

V čl. 25 Nařízení Řím I je upraven jeho vztah k mezinárodním úmluvám. V odst. 1 stanovuje, že jím není vyloučeno použití mezinárodních úmluv, které stanoví kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy, pokud mezi jejich smluvní strany patřily členské státy ke dni přijetí Nařízení Řím I. V odst. 2 však určuje, že má Nařízení Řím I přednost před těmi smlouvami, které jsou uzavřeny výlučně mezi členskými státy, v tom rozsahu, v jakém se týkají oblastí jím upravených. Pro to, aby měla mezinárodní úmluva přednost před Nařízením Řím I, je tedy nezbytné, aby mezi její smluvní strany patřily členské i nečlenské státy Evropské unie, a to ke dni jeho přijetí.

Dle čl. 26 Nařízení Řím I je členským státům uloženo, aby Komisi do 17. června 2009 předaly seznam úmluv uvedených v čl. 25 odst. 1. Seznam předaný Českou republikou obsahoval Úmluvu o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční přepravě cestujících a zavazadel (CVR), Budapešťskou úmluvu o smlouvě o přepravě zboží po vnitrozemských vodních cestách (CMNI) a sedm bilaterálních smluv o právní pomoci.[133]

Ustanovení o volbě práva obsahuje Budapešťská úmluva v čl. 29 odst. 1, který stanovuje, že v případech jí neupravených se smlouva o přepravě bude řídit právem toho státu, které si strany zvolily.[134]

Z bilaterálních smluv o právní pomoci bych uvedla jako příklad smlouvu mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech. V ní můžeme v čl. 48 odst. 1 nalézt, že se smluvní závazkové vztahy řídí právním řádem, na kterém se účastnící shodli. Je

[132] PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav. *Rekodifikované mezinárodní právo soukromé*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Scripta iuridica. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1, s. 149. Např. Úmluva o mezinárodní železniční přepravě (COTIF) či Vídeňská úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží

[133] Oznámení ze dne 17.12.2010 podle čl. 26 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). Úřední věstník Evropské unie L 343/3. [cit. 20. 05. 2018]. Dostupné z : http://eur-lex.europa.eu/

[134] Budapešťská úmluva ze dne 22.06.2001 o smlouvě o přepravě zboží po vnitrozemských vodních cestách (CMNI). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 5. 2018].

tedy vidět, že dává přednost volbě rozhodného práva účastníky, přičemž tato volba práva je neomezená. Účastnící mají možnost vybrat si nejen právo české nebo ukrajinské, ale právo jakéhokoliv státu. Jsou zde speciálně upravené i pracovní smlouvy a v čl. 51 je povoleno, že strany mohou právní vztahy týkající se vzniku, změny a zániku pracovního poměru, jakož i nároků z něj vyplývajících podřídit právním předpisům zvoleným na základě písemného souhlasu kterékoliv smluvní strany. Je zde tedy podmínka, že to musí být učiněno v písemné podobě. [135]

[135] Sdělení ministerstva zahraničních věcí ze dne 15.11.2002 č. 123/2002 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 5. 2018].

4. Volba rozhodného práva pro mimosmluvní závazkové poměry

Zatímco u smluvních závazků je autonomie vůle považována za zavedené a obecně uznávané kritérium, tak u závazků mimosmluvních to bylo až Nařízení Řím II, které jí představilo většině členských států.[136] Při určování práva rozhodného u mimosmluvních závazků jsou její parametry poněkud odlišné od smluvních závazků, neboť je zde limitována a její projevy jsou v některých oblastech vyloučeny úplně.

Stejně jako v předcházející části zde nejprve pokryji unijní úpravu, kterou představuje Nařízení Řím II, a poté se zaměřím na volbu rozhodného práva pro mimosmluvní závazkové poměry podle ZMPS a mezinárodních úmluv.

4.1 Volba rozhodného práva dle Nařízení Řím II

Nařízení Řím II bylo vyhlášeno v Úředním věstníku Evropské unie 31. července 2007 a jeho účelem je sjednocení určování rozhodného práva před soudy členských států v oblasti mimosmluvních závazkových vztahů. S Nařízením Řím I se vzájemně doplňují, a proto vykazují shodné charakteristické rysy, jako jsou například univerzalita použití či ochrana sociálních hodnot. Odlišují se nicméně ve vnímání institutu volby práva, který Nařízení Řím I pojímá jako ústřední kolizní hraniční určovatel a uvádí ho na prvním místě před ostatními. Oproti tomu Nařízení Řím II uvádí volbu práva až na závěr kolizních pravidel a úvodní kolizní normu označuje jako obecné pravidlo. Volba práva je v Nařízení Řím II také na rozdíl od Nařízení Řím I omezená a v některých ustanoveních dokonce úplně vyloučená (např. čl. 6 odst. 4 Nařízení Řím II). Volba práva je jediné kolizní pravidlo, které se v Nařízení Řím II uplatní jak u mimosmluvních závazků z deliktů, tak i z kvazideliktů.[137]

Nařízení Řím II vstoupilo v platnost 11. 1. 2009 a dle ESD ho musí vnitrostátní soud použít pouze na skutečnosti, ke kterým došlo od tohoto data a které vedly ke vzniku škody. Datum zahájení řízení o náhradu škody ani datum určení rozhodného práva soudem zde nemají vliv.[138] V čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím II se uvádí, že se vztahuje na mimosmluvní závazkové vztahy občanského a obchodního práva v případě kolize právních řádů, což znamená, že předpokladem pro jeho aplikovatelnost je existence mezinárodního prvku. Z jeho působnosti

[136] ZHANG, Mo. *Party Autonomy in Non-Contractual Obligations: Rome II and Impacts on Choice of Law*. Seton Hall Law Review, 2009, č. 39. 63 s. s. 48.
[137] ROZEHNALOVÁ, VALDHANS, DRLIČKOVÁ, KYSELOVÁ 2013 op. cit., s. 151-152.
[138] Rozsudek Evropského soudního dvora, věc C-412/10, Deo Antoine Homawoo v. GMF Assurances SA ze dne 17.12. 2011.

jsou vyloučeny věci daňové, celní a správní i odpovědnost státu za jednání či opomenutí při výkonu státní moci. V čl. 2 je uvedeno, že se nevztahuje na mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají z rodinných vztahů, z majetkových vztahů mezi manželi, ze závětí a dědění, ze směnek cizích a vlastních, šeků a jiných převoditelných cenných papírů, z práva obchodních společností, ze vztahů mezi zakladateli, správci a oprávněnými osobami dobrovolně vytvořeného trustu a dále se nevztahuje ani na mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají v souvislosti se škodou z jaderné události a které vznikají z narušení soukromí a osobnostních práv.

Nařízení Řím II se vztahuje i na mimosmluvní závazkové vztahy, které pravděpodobně vzniknou, a proto se každý odkaz na skutečnost, která vedla ke vzniku škody, považuje i za odkaz na skutečnost, která pravděpodobně povede ke vzniku škody. A stejně tak i škoda, zahrnuje škodu, která pravděpodobně vznikne. Toto ustanovení, které je v čl. 2, tak plní preventivní úlohu.[139]

Co je to mimosmluvní závazek bylo v unijním právu vyjádřeno v rozhodnutí 29/76 LTU vs. Eurocontrol, kde soud porovnal kontinentální a anglosaské právní řády a přišel s několika ústředními prvky, které tyto závazky charakterizují. Prvním z nich je protiprávnost ve smyslu nesouladu jednání s objektivním právem a nezáleží na tom, zda jde o jednání komisivní či omisivní. Dalšími jsou narušení chráněného zájmu (i když nemá hmatatelný důsledek – škodu) a oddělenost od smlouvy (není zde souhlasná vůle dvou subjektů, kteří se dohodnou na vzájemném poměru práv a povinností). Za delikt tedy není považováno porušení povinností vyplývajících ze smlouvy. Mezi pachatelem a poškozeným však musí existovat faktický vztah spočívající v tom, že poškozený je v dosahu protiprávnosti pachatele (nejen ve fyzickém dosahu, ale také sem spadá např. poškození dobré pověsti konkurenta).[140]

Nařízení Řím II upravuje volbu práva v čl. 14. Strany si mohou zvolit právo, kterým se bude řídit jejich mimosmluvní závazkový vztah buď výslovně nebo konkludentně, přičemž v tom případě musí volba s dostatečnou určitostí vyplývat z okolností případu a nesmí jí být dotčena práva třetích osob. O významu spojení „s dostatečnou určitostí“ jsem pojednala už dříve na rozdílu mezi zněním Římské úmluvy a Nařízení Řím I.

Volba práva je zde omezena v celé řadě aspektů – časovým omezením spojeným s personálním prvkem v odst. 1, omezením prostřednictvím kogentních národních norem

[139] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 185.
[140] ROZEHNALOVÁ, VALDHANS, DRLIČKOVÁ, KYSELOVÁ 2013 op. cit., s. 160.

v odst. 2 a prostřednictvím unijních kogentních norem v odst. 3.[141] Z časového hlediska rozlišuje Nařízení Řím II dva typy volby práva. Obecnou variantou je, že volba může být učiněna až poté, co dojde ke skutečnosti zakládající vznik škody (tedy ex post). Tato možnost má neomezený personální dopad a lze ji využít u všech mimosmluvních závazků, pokud není její použití výslovně vyloučeno. Druhou variantou je učinit volbu předtím, než dojde ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody (ex ante). Tady už je personální omezení, neboť tuto volbu lze sjednat jen, pokud všichni účastníci jednají v rámci své podnikatelské činnosti. Účelem tohoto časového omezení volby práva pro nepodnikatelské mimosmluvní závazky je ochrana stran, které by mohly mít slabší vyjednávací pozici.[142]

V odst. 2 je omezena volba práva v situaci, kdy se veškeré prvky mimosmluvního závazku nacházejí v jedné zemi a za rozhodné bylo zvoleno právo jiné země. Toto ustanovení může vyvolat stejnou diskuzi ohledně nutnosti přítomnosti mezinárodního prvku (jiného než samotné volby práva), o níž jsem se již zmiňovala v souvislosti s čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I, a proto se jí už zde nebudu více věnovat.

Podobný odstavci předcházejícímu je odst. 3, neboť omezuje volbu práva v situacích, které mají čistě unijní charakter. Pokud se všechny okolnosti významné pro mimosmluvní závazek nacházejí v jednom nebo více členských státech, tak se při volbě právního řádu nečlenského státu nelze vyvázat z použití kogentních unijních norem.

Další omezení volby rozhodného práva přináší zvláštní kolizní norma v čl. 7 Nařízení Řím II pro případy mimosmluvních závazkových vztahů, které vznikají ze škody na životním prostředí (nebo škody na zdraví nebo na majetku v důsledku takové škody). Osoba uplatňující nárok na náhradu škody si v tomto případě může za rozhodné právo zvolit pouze právo státu, kde došlo ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody. Jedná se tedy o velice omezenou volbu práva. Žalobce se může buď rozhodnout, že se bude jeho nárok na náhradu škody řídit právem určeným podle obecného pravidla v čl. 4 odst. 1 (tedy právem státu, kde škoda vznikla), nebo může učinit volbu práva a zvolit si pro svůj nárok právo státu, ve kterém došlo ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody. Osoba uplatňující nárok na náhradu škody patrně tuto volbu učiní v situaci, kdy jí zvolené právo bude poskytovat vyšší míru ochrany.

[141] VALDHANS 2012 op. cit., s. 215.
[142] DE BOER, T. M. *Party Autonomy and its Limitations in the Rome II Regulation*. In: Yearbook of Private International Law. Volume IX – 2007. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008, s. 27.

Dle čl. 6 odst. 4 a čl. 8 odst. 3 Nařízení Řím II je volba rozhodného práva vyloučena u těch mimosmluvních závazků, které vznikají z jednání z nekalé soutěže a z jednání omezujícího volnou hospodářskou soutěž nebo z porušení práva duševního vlastnictví.

Nařízení Řím II dále omezuje volbu rozhodného práva prostřednictvím imperativních ustanovení, pravidel bezpečnosti a chování a výhrady veřejného pořádku fóra. Imperativními ustanoveními se zabývá čl. 16 Nařízení Řím II, dle kterého jím není v žádném případě dotčeno použití imperativních ustanovení práva státu, ve kterém má soud sídlo, a to bez ohledu na právo, které by se na mimosmluvní závazkový vztah jinak použilo. O imperativních ustanoveních jsem již pojednávala v sekci 3.5.1, takže je zde nebudu podrobněji rozebírat. Účelem těchto norem je především ochrana lokálních veřejných zájmů, neboť dovolují soudu použít vlastní normy veřejného zájmu.[143]

V čl. 17 Nařízení Řím II jsou stejně jako v článku předcházejícím reflektovány veřejnoprávní normy a při posuzování chování osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, je podle něj třeba přihlédnout k pravidlům bezpečnosti a chování platným v místě a v okamžiku, kdy došlo ke vzniku odpovědnosti. Hlavním rozdílem oproti čl. 16 je, že k pravidlům bezpečnosti a chování se má přihlížet jako ke skutkové otázce. Strana, které mohou tyto normy sloužit ku prospěchu, se jich tedy musí dovolat a prokázat jejich obsah. Podstatou tohoto ustanovení je, že pachatel deliktu se musí chovat v souladu s pravidly bezpečnosti a chování státu, ve kterém jednal, a to bez ohledu na právo, které bude rozhodné pro následné soukromoprávní důsledky jeho chování, a proto by vůči němu bylo nespravedlivé, pokud by tato pravidla nebyla brána v potaz.[144] Za tato pravidla můžeme považovat například předpisy pro bezpečnost a ochranu zdraví při různých činnostech, jako jsou předpisy stavební, předpisy bezpečnosti práce či dopravní předpisy.[145] Jsou relevantní především při určení protiprávnosti jednání, neboť pachatel může namítat, že vzhledem k tomu, že jeho jednání bylo v souladu s těmito pravidly, tak znaky protiprávnosti nevykazuje.[146] V odborné literatuře se vede diskuze, zda je čl. 17 kolizním ustanovením, či nikoliv a pouze uvádí, které okolnosti mají být při určení odpovědnosti pachatele brány v potaz. Hartley se domnívá, že se jedná o kolizní ustanovení,

[143] KRAMER, X. A., *The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: The European Private International Law Tradition Continued*. Nederlands Internationaal Privaatrecht, 2008, č. 4, s. 418.
[144] VALDHANS 2012 op. cit., s. 230-231.
[145] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 193.
[146] VALDHANS 2012 op. cit., s. 232.

které může vyloučit použití práva dle čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II jako celku.[147] Oproti tomu Symeonides i Valdhans jsou však toho názoru, že se o kolizní normu nejedná, neboť dle nich neurčuje právo pro komplexní posouzení chování pachatele, ale jen přikazuje brát v potaz určité normy práva místa jednání.[148] Vzhledem ke konstrukci ustanovení a faktu, že tyto normy mají být navíc brány v potaz jako skutkové otázky, se přikláním k jejich názoru.

Poslední omezení lze nalézt v čl. 26 Nařízení Řím II, který se zabývá veřejným pořádkem a umožňuje odmítnout použití ustanovení jakéhokoliv práva, pokud by bylo zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem místa soudu. Za veřejný pořádek místa soudu můžeme kromě národního považovat i veřejný pořádek unijní, neboť se vstupem do Evropské unie se členský stát zavázal k dodržování společných evropských právních principů a tyto dva tedy nelze oddělovat. Používání výhrady veřejného pořádku by mělo být pouze výjimečné, jelikož se jedná o velice silný nástroj k vyloučení aplikace cizího právního řádu, který určila kolizní smlouva.[149]

4.2 Volba rozhodného práva dle ZMPS

Mimosmluvní závazkové vztahy spadají stejně jako ty smluvní do Hlavy XI a v souladu s § 84 ZMPS se jejich úprava v tomto zákoně použije jen na případy, které nespadají do působnosti přímo použitelných unijních předpisů nebo mezinárodních smluv.

Vzhledem k existenci unijní úpravy upravuje ZMPS mimosmluvní závazkové poměry pouze v tom rozsahu, v jakém nejsou upraveny Nařízením Řím II. Tuto úpravu najdeme v § 101 ZMPS, přičemž se konkrétně jedná o poměry vznikající z narušení soukromí a osobnostních práv včetně pomluvy.

Pokud mezi původcem narušení a postiženou osobou vznikne mimosmluvní závazkový poměr tím, že dojde k narušení soukromí, osobnostních práv nebo pomluvě, pak se dle obecného pravidla v § 101 ZMPS bude právní poměr řídit právem státu, ve kterém k narušení došlo. Postižená osoba si ovšem může rozhodné právo i zvolit, přičemž rozhodujícím faktorem pro ni může být například výše případného odškodnění. Volba rozhodného práva je omezená a umožňuje volbu pouze z práva státu, ve kterém má postižená osoba nebo původce narušení

[147] HARTLEY, T. *Choice of Law for Non-Contractual Liability: Selected Problems Under the Rome II Regulation.* International and Comparative Law Quaterly, 2008, č. 4, s. 900
[148] SYMEONIDES, S. C. *Rome II: A Centrist Critique*. In: Yearbook of Private International Law. Volume IX – 2007. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008. s. 163-164. VALDHANS 2012 op. cit., s. 233.
[149] VALDHANS 2012 op. cit., s. 235-236.

obvyklý pobyt nebo sídlo nebo ve kterém se dostavil výsledek narušujícího jednání za předpokladu, že to původce narušení mohl předvídat.

Ze znění ustanovení vyplývá, že volbu rozhodného práva provádí vždy postižená osoba, ovšem není zde důvod k tomu, proč by o rozhodném právu nemohla postižená osoba uzavřít s původcem narušení dohodu. To samozřejmě za předpokladu, že by byla dodržena stanovená omezení.[150]

4.3 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv

To, zda se použije mezinárodní úmluva nebo Nařízení Řím II, je upraveno v čl. 28 Nařízení Řím II. Tam je upraven jeho vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám a v odst. 1 říká, že jím není dotčeno použití mezinárodních úmluv, jejichž stranou je jeden nebo více členských států ke dni přijetí Nařízení Řím II a které stanoví kolizní normy pro mimosmluvní závazkové vztahy. Dle odst. 2 se však použije přednostně ve vztahu k úmluvám uzavřeným výlučně mezi dvěma a více členskými státy v rozsahu, ve kterém se týkají předmětu právní úpravy Nařízení Řím II. Tato úprava je velice podobná té v čl. 25 Nařízení Řím I.

A stejně jako Nařízení Řím I i Nařízení Řím II uložilo členským státům povinnost oznámit Komisi seznam úmluv, na které spadá čl. 28 odst. 1. Česká republika tímto způsobem oznámila Komisi celkem devět mezinárodních úmluv (Haagskou úmluvu o právu použitelném pro dopravní nehody, Mnichovskou úmluvu o udělování evropských patentů a sedm bilaterálních smluv o právní pomoci)[151], ale žádná z nich volbu práva u mimosmluvních závazkových poměrů neumožňuje.

[150] PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA 2014 op. cit., s. 158.
[151] Oznámení ze dne 17.12.2010 podle čl. 29 odst. 1 nařízení (ES) č. 864/2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II). Úřední věstník Evropské unie L 343/3. [cit. 24. 05. 2018]. Dostupné z : http://eur-lex.europa.eu/.

5. Volba rozhodného práva v dědickém právu

Dědické právo je další oblastí, ve které nebyla volba práva tradičně povolena. To se s příchodem unijní legislativy mění, i když se jedná o volbu práva omezenou. V této části rozeberu Nařízení o dědictví, které spojuje procesní i kolizní úpravu, a poté se podívám na ZMPS a mezinárodní úmluvy.

5.1 Volba rozhodného práva dle Nařízení o dědictví

Nařízení o dědictví je pokračováním nového unijního trendu úpravy mezinárodního práva soukromého, v jehož rámci se upravuje kolizní i procesní právo v jediném dokumentu. Je považováno za jedno z nařízení tzv. třetí generace.[152] Kolizní úprava je zde podobná jako v nařízeních o smluvních a mimosmluvních závazcích, o kterých jsem již pojednávala, ale dědické právo do ní přináší jisté zvláštnosti. Unifikace dědického práva byla považována za velice obtížnou z důvodů národních specifik a nepříliš ostrých hranic mezi právem dědickým a rodinným, ale Nařízení o dědictví si s problémy dokázalo poradit a dostálo tak cílů, které mu byly Komisí vytyčeny.[153]

Nařízení o dědictví se zabývá děděním majetku zemřelých osob a použije se od 17. 8. 2015 na dědictví osob, které zemřely v tomto datu či později. V jeho preambuli je zdůrazněno, že by se mělo vztahovat na všechny občanskoprávní aspekty dědění majetku zůstavitele (konkrétně na veškeré způsoby přechodu majetku, práv a závazků z důvodu smrti, ať už se jedná o pořízení pro případ smrti, nebo dědění ze zákona). Nevztahuje se na věci daňové, celní a správní. Z působnosti Nařízení o dědictví jsou dle čl. 1 odst. 2 vyloučeny věci osobního stavu fyzických osob a rodinné vztahy (je zde tedy učiněna hranice mezi dědickým a rodinným právem), způsobilost fyzických osob k právům a právním úkonům (tím nejsou dotčeny čl. 23 odst. 2 písm. c) a čl. 26 Nařízení o dědictví – tedy dědická způsobilost a způsobilost pořídit závěť), otázky vztahující se ke zmizení a předpokládané smrti fyzické osoby, otázky vztahující se k úpravě majetkových poměrů v manželství, jiné vyživovací povinnosti než ty, které vyplynuly z důvodu smrti, formální platnost ústně provedených pořízení pro případ smrti, práva a majetek převedené jiným způsobem než děděním (například formou daru či společného vlastnictví s právem dědit po spolumajiteli), otázky upravené právem obchodních společností,

[152] PFEIFFER, Magdalena. *Legal certainty and predictability in international succession law*, Journal of Private International Law, 2016, č. 12, s. 570.
[153] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 265

sdružení a jiných právnických osob, zakládání, správa a rušení trustů, povaha věcných práv a jakýkoli zápis práv k nemovitému či movitému majetku do rejstříku. Z jeho působnosti byla tedy vyloučena celá řada otázek, jež by mohly být považované za související s dědickými záležitostmi, aby se předešlo případným nejednoznačnostem.

V čl. 23 nám Nařízení o dědictví dává demonstrativní výčet oblastí, které se řídí právem rozhodným pro dědění. Jedná se například o důvody, dobu a místo zahájení dědického řízení, určení oprávněných osob, jejich podílů a povinností, dědickou způsobilost, vydědění, přechod majetku, práv a závazků na dědice, jejich pravomoci a pravomoci vykonavatelů závětí, odpovědnost za dluhy plynoucí z dědictví a rozdělení pozůstalosti.

Volbou práva se zabývá čl. 22 Nařízení o dědictví, který ji v omezené podobě povoluje. Umožnění volby práva v této oblasti je pro většinu členských států Evropské unie včetně České republiky novinkou. Každé osobě je umožněno zvolit si jako rozhodné právo, jímž se bude řídit její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem v okamžiku uskutečnění této volby nebo v době smrti. Jedná se tedy o omezenou volbu práva, kdy si osoba může vybrat pouze z uvedených možností – právo státu, jehož je státním příslušníkem v době volby nebo v době úmrtí, přičemž se zde uplatní princip univerzální použitelnosti, se kterým jsme se již setkali u závazkového práva, a nemusí se tedy jednat o právo jednoho z členských států. Osoba, která má vícenásobnou státní příslušnost, si může za rozhodné zvolit právo kteréhokoliv státu, jehož je státním příslušníkem v okamžiku učinění volby či v okamžiku smrti. Právo musí být zvoleno pro dědictví jako celek, neboť štěpení zde není povoleno. Volba může být učiněna buď výslovně prohlášením ve formě pořízení pro případ smrti, nebo konkludentně, kdy musí vyplývat z ustanovení takového pořízení. Preambule nám dává příklad, kdy se jedná o konkludentní volbu práva. Může to být například v situaci, kdy zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti odkázal na některé konkrétní ustanovení práva státu, jehož byl státním příslušníkem, nebo se o něm alespoň nějak zmínil. Věcná platnost úkonu, kterým byla volba práva učiněna, se řídí tímto zvoleným právem. Pokud by osoba chtěla svou volbu práva změnit či úplně odvolat, tak při tom musí splňovat formální požadavky pro změnu nebo odvolání pořízení pro případ smrti. Zvolit si rozhodné právo je možné jak pro dědické smlouvy dle čl. 25, tak i pro jiná pořízení pro případ smrti než dědické smlouvy dle čl. 24 Nařízení o dědictví.

Za předpokladu, že by osoba zvolila právo státu, jehož státním příslušníkem by nebyla ve chvíli volby ani smrti, tak by se uplatnilo obecné pravidlo podle čl. 21 Nařízení o dědictví a

rozhodným právem by bylo právo státu, ve kterém měla osoba obvyklý pobyt v době smrti, a k volbě práva by se nepřihlíželo.[154]

Dle Pfeiffer je z hlediska právní jistoty zůstavitele volba práva nejlepší možností, jak si být jistý, že se po jeho smrti bude ve věci dědictví postupovat v souladu s jeho přáním. Pokud by si totiž rozhodné právo nezvolil, tak by se v souladu s čl. 21 Nařízení o dědictví použil jako hraniční ukazatel jeho obvyklý pobyt v době smrti. Institut obvyklého pobytu je oblíben především díky své flexibilitě a je viděn jako hraniční ukazatel, který nejlépe odpovídá volnému pohybu osob v rámci Evropské unie. Jako obecné pravidlo pro Nařízení o dědictví byl vybrán proto, že představuje centrum zájmů zesnulého a velmi často je to také místo, kde se nachází velká část jeho majetku. S pružností institutu obvyklého pobytu ovšem přichází i určitá míra nejistoty, neboť se jedná o neurčitý právní pojem a jeho výklad je v rukou soudu.[155] To může být problém především za situace, kdy se zůstavil na stáří přestěhuje do ciziny, ale má stále vazby na stát, jehož má státní příslušnost a kde žijí jeho příbuzní.[156]

Zde je nutno souhlasit s tím, že ačkoliv je institut obvyklého pobytu beze sporu velice užitečným nástrojem v mezinárodním právu soukromém, kde má své pevné místo, tak se v oblasti dědictví nejedná právě o nejlepší volbu. Vzhledem k neurčitosti pojmu je možné, že zůstavitel považoval za místo svého obvyklého pobytu jiné místo, než jaké následně vybral soudce. Proto je v zájmu právní jistoty zůstavitele, aby si ve svém pořízení pro případ smrti zvolil rozhodné právo.

Volba práva může být omezena imperativními ustanoveními dle čl. 30 Nařízení o dědictví. Ten upravuje zvláštní omezující pravidla týkající se nebo ovlivňující dědění v souvislosti s určitými aktivy. Jestliže právo státu, v němž se nachází určité nemovitosti či podniky, obsahuje zvláštní pravidla, která z ekonomických, rodinných či společenských důvodů stanoví omezení týkající se dědění takového majetku, pak se tato zvláštní pravidla použijí pro dědění, pokud jsou podle práva tohoto státu použitelná nezávisle na právu rozhodném pro dědění. Takováto imperativní pravidla jsou tedy součástí právního řádu lex rei sitae a použijí se nezávisle na rozhodném právu. Nemůžeme za ně však považovat pravidla mezinárodního práva soukromého, podle kterých jsou nemovitosti posuzovány podle jiného rozhodného práva, než jsou věci movité, ani ustanovení o povinném dědickém podílu, podle kterých by byl tento

[154] PAUKNEROVÁ, ROZEHNALOVÁ, ZAVADILOVÁ a kol 2013 op. cit., s. 512.
[155] PFEIFFER 2016 op. cit., s. 571-575.
[156] PFEIFFER, Magdalena. Choice of law in international family and succession law. The Lawyer Quarterly, 2012, č. 4, s. 300.

podíl větší, než by byl povinný podíl dle rozhodného dědického práva. Konkrétně se může jednat například o pravidla veřejného práva, která uvádějí, že velikost zemědělského pozemku nesmí klesnout pod určitou výměru[157] (tedy že se zemědělská či lesní půda nebude drobit mezi velký počet dědiců, protože by se tím snížila její ekologická hodnota).[158]

5.2 Volba rozhodného práva dle ZMPS

ZMPS upravuje dědické právo v Hlavě VIII v § 74 až § 79, ale použije se jen v případech, které nespadají do působnosti Nařízení o dědictví. Takovým případem je dle čl. 1 odst. 2 písm. f) Nařízení o dědictví formální platnost ústně provedených pořízení pro případ smrti. Na ty se bude dále vztahovat § 77 odst. 2 a 3 ZMPS, kde je upravena forma závěti, dědické smlouvy a jiných pořízení pro případ smrti.

Volba práva je upravena v § 77 odst. 4 a 5 ZMPS, ale vzhledem k přednosti Nařízení o dědictví se uplatní jen v situacích, kdy bylo pořízení pro případ smrti učiněno před 17. srpnem 2015 a zůstavitel by si podle Nařízení o dědictví mohl zvolit jako rozhodné právo české právo. Za těchto okolností platí, že zůstavitel či smluvní strany dědické smlouvy si mohou místo jinak rozhodného práva zvolit právo státu, ve kterém má zůstavitel či smluvní strana obvyklý pobyt nebo jehož je občanem v okamžiku pořízení závěti či uzavření dědické smlouvy. Jednalo se tedy o omezenou volbu práva.

5.3 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv

Vztah Nařízení o dědictví a mezinárodních úmluv je řešen v čl. 75 Nařízení o dědictví, dle kterého jím není dotčeno uplatňování mezinárodních úmluv, pokud mezi jejich smluvní strany v okamžiku přijetí tohoto nařízení patří jeden nebo více členských států a které se týkají oblastí, které Nařízení o dědictví upravuje. Výslovně je zde zmíněna Haagská úmluva ze dne 5. října 1961 o právu použitelném na formu závětí, jejíž smluvní strany ji mají i nadále používat pro formální platnost závětí a společných závětí místo čl. 27 Nařízení o dědictví. Česká republika však nepatří mezi její smluvní strany.

[157] Zákon č. 289/1995 Sb. § 12 odst. 3.
[158] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 273.

Pokud jsou úmluvy uzavřeny výlučně mezi dvěma nebo více členskými státy, tak má v rozsahu, ve kterém se týkají oblastí upravených Nařízením o dědictví, před nimi toto nařízení přednost.

Pro Českou republiku jsou v oblasti dědického práva relevantní některé bilaterální smlouvy o právní pomoci a Haagská úmluva o mezinárodní správě pozůstalostí z roku 1973. Žádná z nich však volbu práva nepovoluje.

6. Volba rozhodného práva v rodinném právu

Rodinné právo je další oblastí, které volbu rozhodného práva po dlouhou dobu nepřipouštělo, a je to právě Evropská unie a v oblasti výživného i Haagská konference mezinárodního práva soukromého, které v této oblasti přinesly největší pokrok. Rodinné právo je z hlediska unifikace kolizního práva na unijní úrovni asi nejsložitější oblastí, neboť tradice členských států se zde v mnohém liší a členské státy nejsou ochotny dohodnout se na kompromisu.

6.1 Volba rozhodného práva dle Nařízení Řím III

Nařízení Řím III unifikuje kolizní úpravu ve věcech týkajících se rozvodu a rozluky. Přijetí Nařízení Řím III bylo ovšem poněkud problematické. Už v roce 2006 předložila Komise návrh Nařízení Řím III, které by zavedlo kolizní normy pro určení rozhodného práva ve věcech manželských[159], ale Rada došla k závěru, že ohledně něho nebylo dosaženo jednomyslného postoje a že zde existují nepřekonatelné překážky, které brání jeho dosažení i v blízké budoucnosti. Proto se rozhodla pro cestu posílené spolupráce dle čl. 20 Smlouvy o Evropské unii a čl. 328 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie. Tuto posílenou spolupráci navázalo 14 členských států a přijalo Nařízení Řím III, které je proto závazné a přímo použitelné jen v těchto členských státech.[160] Později se k nim přidala ještě Litva a Řecko (to sice původně svou žádost o posílenou spolupráci stáhlo, ale nakonec se v roce 2014 připojilo).[161] Jakýkoliv další členský stát se může v budoucnu ještě připojit.

Česká republika mezi státy, v nichž by bylo Nařízení Řím III závazné, nepatří, nicméně to neznamená, že by se na její občany nemohlo za určitých okolností uplatnit. Pokud by měl český občan obvyklý pobyt v jednom z členských států EU, který se Nařízení Řím III účastní (například Německo) a bude-li o rozvod svého mezinárodního manželství žádat u soudu

[159] Návrh nařízení Rady, kterým se mění nařízení (ES) č. 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech, KOM (2006) 399 v konečném znění.
[160] Jedná se o Belgii, Bulharsko, Francii, Itálii, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Maltu, Německo, Rakousko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko a Španělsko. Původně tam patřilo i Řecko, ale to svou žádost o navázání posílené spolupráce později stáhlo.
[161] Rozhodnutí Komise 2014/39/EU ze dne 27. ledna 2014, kterým se potvrzuje účast Řecka na posílené spolupráci v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (Úř. věst. L 23, 28.1.2014, s. 41–42) a Rozhodnutí Komise 2012/714/EU ze dne 21. listopadu 2012, kterým se potvrzuje účast Litvy na posílené spolupráci v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (Úř. věst. L 323, 22.11.2012, s. 18–19).

jednoho z těchto členských států, pak by příslušný soud při zjišťování rozhodného práva postupoval podle Nařízení Řím III.[162]

Kolizní úprava rozvodu a rozluky byla v Evropské unii do přijetí Nařízení Řím III značně roztříštěná, a tak se i přes to, že jde jen o oblast posílené spolupráce, jedná o významný krok kupředu v unifikaci této oblasti. Ta je však i tak značně omezena nejen tím, že jsou jí vázány jen některé členské státy, ale i tím, že okruh otázek, které Nařízení Řím III řeší, je podstatně limitován a řadu věcí ponechává k řešení právním úpravám členských států.

Nařízení Řím III se ve státech, které se účastnily posílené spolupráce při jeho přijetí, použije na soudní řízení zahájená od 21. 6. 2012 a na dohody o volbě rozhodného práva podle čl. 5 Nařízení Řím III, které byly uzavřeny od tohoto data. Mělo by se použít jen na zrušení manželského svazku, a nikoliv na prohlášení manželství za neplatné. Právo stanovené kolizními normami Nařízení Řím III by se mělo vztahovat na důvody k rozvodu a rozluce a předběžné otázky (např. právní způsobilost a platnost manželství) by měly být stanoveny kolizními normami daného členského státu.

Nařízení Řím III se na rozvod a rozluku uplatní v situacích, kdy dochází ke kolizi právních řádů. Může se jednat například o situaci, kdy manželé stejné státní příslušnosti žijí v jiném státě, nebo kdy jsou manželé různých státních příslušností. Co je to manželství, je vždy definováno podle lex fori, takže se v závislosti na státě může za manželství považovat i manželství osob stejného pohlaví. Na registrovaná partnerství se však Nařízení Řím III nevztahuje.[163]

Stejně jako v jiných unijních kolizních úpravách je i v Nařízení Řím III zakotven princip univerzální použitelnosti, dle kterého se použije rozhodného práva i v případě, že není právem jednoho z členských států Evropské unie.

Možnost volby rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky byla do přijetí Nařízení Řím III v národní úpravě členských států jen výjimečná, jedná se tedy o další krok k prosazení principu autonomie vůle do kolizní úpravy oblastí, ve kterých se dříve nevyskytoval. Dle preambule je hlavní zásadou Nařízení Řím III zasvěcená volba obou manželů. Je důležité, aby každý z nich přesně věděl, jaké jsou právní a společenské důsledky volby rozhodného práva. V čl. 5 Nařízení Řím III dává manželům možnost omezené volby práva a dává jim na výběr

[162] PFEIFFER, Magdalena. *Unifikace rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky v režimu posílené spolupráce rozdělila Evropu*. Právo a rodina, 2011, č. 4, s. 10.
[163] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 198-199.

z právních řádů, ke kterým mohou mít silné vazby. Konkrétně si mohou vybrat z práva státu, v němž mají manželé v době uzavření dohody obvyklé bydliště, nebo v němž měli manželé poslední obvyklé bydliště, pokud zde v době uzavření dohody jeden z nich ještě bydlí, z práva státu, jehož je jeden z manželů v době uzavření dohody státním příslušníkem, nebo z práva místa soudu. Tuto volbu je možné učinit či změnit nejpozději do okamžiku zahájení řízení u soudu, ale pokud to právo místa soudu povoluje, mohou manželé určit rozhodné právo i před soudem v průběhu řízení.

V čl. 6 se Nařízení Řím III zabývá existencí a platností dohody o volbě práva a v podstatě přejímá koncept čl. 10 Nařízení Řím I. Platnost volby se dle něj určuje podle práva, které by se na základě Nařízení Řím III použilo, kdyby byla dohoda platná. Pokud však z okolností případu vyplývá, že by nebylo přiměřené určovat účinky chování jednoho z manželů podle tohoto práva, pak se může tento z manželů odvolat na právo země, v níž má v okamžiku zahájení řízení u soudu své obvyklé bydliště.

V čl. 7 Nařízení Řím III uvádí podmínky formální platnosti dohody o volbě rozhodného práva. Ta musí být vyhotovena písemně, datována a podepsána oběma manželi. Za postačující se však považují i veškerá sdělení elektronickou cestou, která umožňují trvalý záznam dohody. Za předpokladu, že by právo zúčastněného členského státu, ve kterém mají oba manželé své obvyklé bydliště v době uzavření dohody, stanovilo nějaké dodatečné formální požadavky, tak se tyto také uplatní.

Použití zvoleného práva je možné omezit podle čl. 10 a 12 Nařízení Řím III. V čl. 12 upravuje výhradu veřejného pořádku, kdy lze použití ustanovení práva určeného podle Nařízení Řím III odmítnout pouze, pokud je jeho použití zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem státu místa soudu. V čl. 10 se řeší situaci, kdy rozhodné právo neupravuje rozvod nebo jednomu z manželů nezajišťuje rovný přístup k rozvodu nebo rozluce z důvodu jeho pohlaví. V takovém případě se použije právo místa soudu. Co se týče tohoto ustanovení, tak souhlasím s názorem Pauknerové, že je poněkud nadbytečné, neboť v EU platí zákaz diskriminace a soud může v tomto případě použít výhradu veřejného pořádku. Na těchto článcích je dobře vidět, že výhrada veřejného pořádku a imperativní ustanovení k sobě mohou mít velmi blízko a jejich odlišení může spočívat jen v tom, z jakého hlediska je norma zkoumána.[164]

Volba práva je v Nařízení Řím III sice omezená, nicméně nabízené možnosti, z nichž si manželé mohou vybrat, pokrývají, jak se zdá, všechny možné právní řády, které by mohly mít

[164] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit, s. 202.

úzký vztah k věci. Autonomie vůle je zde tedy umožněna v dostatečné a v této oblasti dosud nevídané míře.

6.2 Volba rozhodného práva dle Nařízení o výživném

V rámci spolupráce Evropské unie a Haagské konference mezinárodního práva soukromého dochází k mezinárodní jednotné úpravě vyživovacích povinností a spojení procesních pravidel obsažených v Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností (dále jen Nařízení o výživném) a pravidel kolizních přijatých v rámci Haagské konference. Jde zde o specifické propojení nařízení Evropské unie a mezinárodní úmluvy. Evropská unie a její členské státy se účastnily jednání v rámci Haagské konference a v roce 2007 došlo k přijetí Úmluvy o mezinárodním vymáhání výživného k dětem a dalších druhů vyživovacích povinností (dále jen Haagská úmluva z roku 2007) a Haagského protokolu. Velmi podobné principy těm v Haagské úmluvě z roku 2007 jsou zakotveny i v Nařízení o výživném, jehož cílem je harmonizace pravidel upravujících výživné. [165]

Haagský protokol upravuje rozhodné právo a jeho použití je stanoveno v čl. 15 Nařízení o výživném. V platnost vstoupil 1. 8. 2013 a vzhledem k tomu, že Nařízení o výživném vstoupilo v platnost už 18. 6. 2011, byl Haagský protokol v rámci Evropské unie předběžně prováděn jako norma sekundárního práva.[166]

Haagský protokol je stejně jako jiné haagské úmluvy univerzálně použitelný a umožňuje tedy, aby rozhodným právem bylo i právo jiného než smluvního státu. Použije se na určení rozhodného práva ve věcech vyživovacích povinností, které vyplývají z rodinných vztahů, rodičovství, manželství nebo švagrovství, včetně vyživovací povinnosti k dítěti bez ohledu na rodinný stav rodičů. Pojem vyživovací povinnost by měl být vykládán autonomně (tedy ne podle lex fori) a je nutno mít na paměti, že funkcí vyživovací povinnosti je v první řadě zajistit oprávněnému běžnou výživu s přihlédnutím k jeho zvláštním potřebám. Nemusí jít tedy nutně o periodické plnění.[167]

V čl. 11 Haagský protokol přináší demonstrativní výčet oblastí, které se řídí právem rozhodným pro vyživovací povinnosti. Mimo jiné jde o otázky, zda, v jakém rozsahu a vůči

[165] PAUKNEROVÁ 2013 op. cit., s. 255.
[166] Rozhodnutí Rady z 30. 11. 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007, o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím (2009/941/ES).
[167] LOJDA, J. *Haagský protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti*. Právo a rodina. 2013, č. 2, s. 8.

komu může oprávněný uplatnit nárok na výživné a v jakém rozsahu je možné uplatnit nárok na výživné zpětně. Dále se jím řídí základ pro výpočet výše výživného, určení osoby oprávněné zahájit řízení o výživném, promlčecí a prekluzivní lhůty a rozsah vyživovací povinnosti povinného, pokud subjekt veřejné správy vymáhá náhradu plnění, které poskytl oprávněnému namísto výživného.

Možnost volby rozhodného práva je upravena v čl. 7 a 8 Haagského protokolu. V rámci čl. 7 se oprávněný a povinný mohou pro účely konkrétního řízení dohodnout a výslovně určit, že se použije právo toho státu, v němž se řízení koná. Dle čl. 8 je umožněno oprávněnému a povinnému kdykoliv určit za rozhodné právo pro vyživovací povinnost některý z uvedených právních řádů. Může to být buď právo státu, jehož státní příslušnost má některá ze stran v okamžiku určení, právo státu, v němž má některá ze stran místo obvyklého pobytu v okamžiku určení, právo určené stranami jako rozhodné právo pro jejich majetkové poměry, nebo právo, které se ve skutečnosti pro jejich majetkové poměry použije, právo určené stranami jako rozhodné právo pro jejich rozvod nebo rozluku, nebo právo, které se ve skutečnosti pro jejich rozvod nebo rozluku použije. U obou článků musí být dohoda buď písemná nebo zaznamenaná na jakémkoli nosiči informací tak, aby v něm obsažené informace byly dostupné a dále využitelné.

Jedná se tedy o omezenou volbu práva, ovšem uplatní se na ní ještě další omezení dle čl. 8. Ten se nikdy nepoužije na vyživovací povinnosti k osobě, která je mladší 18 let, nebo k dospělému, který z důvodu nedostatečnosti svých osobních schopností není schopen hájit své zájmy. Nepoužije se ani na otázku, zda se oprávněný může vzdát svého práva na výživné, a pokud v okamžiku volby rozhodného práva nebyly strany zcela informovány a vědomy si následků této volby, tak se právo určené stranami nepoužije, pokud by jeho použití způsobilo některé ze stran zjevně nespravedlivé nebo nepřiměřené následky.

Materiální ani formální platnost dohody o volbě rozhodného práva Haagský protokol sice výslovně neupravuje, ale není zde žádný důvod, aby se řešení této otázky nějak odlišovalo od jiných mezinárodních a unijních instrumentů, takže se dá předpokládat, že se budou řídit právem zvoleným stranami.

Použití práva zvoleného stranami může být omezeno ještě veřejným pořádkem dle čl. 13 Haagského protokolu, ale pouze v tom rozsahu, v jakém by jeho účinky byly ve zjevném rozporu se zásadami veřejného pořádku státu, v kterém má sídlo soud. Zvláštní pravidlo pro

imperativní normy zde není, takže normy zvoleného práva je možné omezit jen veřejným pořádkem.

6.3 Volba rozhodného práva dle ZMPS

Vzhledem k problémům členských států Evropské unie dojít ke konsensu, a tedy jen částečné unifikaci rodinného práva na unijní úrovni ho ZMPS upravuje ve větší míře než v předchozích oblastech, o kterých jsem pojednávala. Z hlediska volby práva je pro nás však relevantní pouze jedno ustanovení.

ZMPS se oblasti rodinného práva věnuje v Hlavě V v § 47 až § 66 a rozděluje ji do pěti dílů. Pro umožnění volby rozhodného práva je podstatný pouze první díl, který se věnuje poměrům mezi manžely. Těm je v § 49 odst. 4 ZMPS umožněno zvolit si rozhodné právo, kterým se budou řídit jejich majetkové poměry. Mají ovšem možnost jen omezené volby práva a mohou si zvolit pouze mezi právním řádem státu, jehož je jeden z manželů občanem, nebo ve kterém má jeden z manželů obvyklý pobyt, nebo právním řádem státu, v němž je nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc. Další možností, kterou si mohou zvolit, je pak ještě český právní řád. Aby byla takováto dohoda platná, tak o ní musí být pořízen notářský zápis nebo obdobná listina, pokud se dohoda uzavírá v cizině. V ustanoveních, které se týkají vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely či mezi bývalými manželi, se odkazuje na přímo použitelný předpis Evropská unie (Haagský protokol), o kterém jsem již pojednávala.

Ode dne 29. ledna 2019 se však již podle § 49 odst. 3 a 4 ZMPS postupovat nebude, neboť se použije Nařízení Rady (EU) 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství a Nařízení Rady (EU) 2016/1104 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství (dále jen Nařízení v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů mezinárodních párů).

Česká republika v těchto oblastech navázala posílenou spolupráci s dalšími sedmnácti členskými státy EU. Obě nařízení volbu práva povolují v čl. 22 a jedná se volbu práva omezenou s účinky jen do budoucna, pokud se strany nedohodnou jinak. Manželé a partneři (či budoucí manželé a budoucí partneři) si mohou za právo rozhodné pro majetkové důsledky svého manželství či registrovaného partnerství zvolit právo státu, ve kterém měl alespoň jeden

z nich obvyklý pobyt v době uzavření dohody, nebo jehož byl v době uzavření dohody státním příslušníkem. Partneři si mohou navíc ještě zvolit právo státu, podle jehož práva jejich registrované partnerství vzniklo.

6.4 Volba rozhodného práva dle mezinárodních úmluv

Haagským protokolem nejsou dle jeho čl. 19 dotčeny další mezinárodní nástroje, jejichž stranami jsou nebo se stanou smluvní státy a které obsahují ustanovení o otázkách jím upravených. To za předpokladu, že státy, jež jsou stranami takového právního nástroje, neprohlásí něco jiného. Platí to rovněž pro jednotnou právní úpravu založenou na zvláštních vazbách regionálního či jiného charakteru mezi dotčenými státy.

V oblasti kolizní úpravy rodinného práva je pro Českou republiku podstatná Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí a také několik bilaterálních smluv o právní pomoci. Žádná z těchto úmluv ovšem volbu práva nepřipouští.

Závěr

V této diplomové práci jsem se po obecném začátku, v němž jsem shrnula důležité aspekty volby rozhodného práva, zaměřila na oblasti smluvních závazkových poměrů, mimosmluvních závazkových poměrů, dědického a rodinného práva a zkoumala jsem, v jaké míře povolují a jakými způsoby následně omezují volbu rozhodného práva.

V oblasti smluvních závazkových poměrů, v nichž je volba rozhodného práva tradičně povolena, lze při nahrazení Římské úmluvy Nařízením Řím I pozorovat výrazný posun směrem k omezení volby rozhodného práva ve prospěch ochrany slabších smluvních stran. Tento krok je v souladu s ochranářskými tendencemi Evropské unie a dle mého soudu výrazně přispívá k posílení právní jistoty stran smlouvy (zejména tedy slabší strany).

Oproti tomu v oblasti mimosmluvních závazkových poměrů nebyla volba rozhodného práva dlouho povolena a teprve unijní legislativa ji ve většině případů poprvé představila právním řádům členských států. Nařízení Řím II nahradilo ve velké míře národní úpravu, což přispívá k usnadnění aplikační praxe i zvýšení právní jistoty v této oblasti.

Dědické právo je další oblastí, v níž tradičně nebylo možné se s volbou rozhodného práva setkat. Vytvoření unijní kolizní úpravy bylo ovšem velmi potřebné zejména vzhledem ke zvětšujícímu se počtu obyvatel Evropské unie, kteří se na stáří stěhovali do ciziny, ale stále měli příbuzné ve státě, jehož byli státními příslušníky. Možnost volby rozhodného práva jim v této oblasti umožňuje dostatečnou právní jistotu pro pořízení pro případ smrti.

Specifická situace je v oblasti rodinného práva, neboť vzhledem k odlišným kulturním a historickým tradicím jednotlivých členských států je jakákoliv unifikace na úrovni celé Evropské unie v této oblasti velmi složitá. To je také důvod, proč je unifikace rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky Nařízením Řím III jen v oblasti posílené spolupráce. Nicméně dle mého soudu je oblast posílené spolupráce pro oblast rodinného práva výhodná, neboť umožňuje alespoň částečnou unifikaci této problematiky v části Evropské unie a do budoucna přináší možnost, že se připojí více členských států. V rámci posílené spolupráce byla v roce 2016 přijata i Nařízení v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů mezinárodních párů, která pokračují ve směru daném Nařízením Řím III, a je možné, že se k nim v budoucnu připojí i další státy.

Zabývala jsem se i omezeními volby rozhodného práva, jako jsou imperativní normy, výhrada veřejného pořádku či ochrana slabší strany. Je možno říci, že v žádném odvětví

neexistuje volba rozhodného práva, která by nebyla nějakým způsobem omezena. A i když se ozývají hlasy, že přílišná omezení volby rozhodného práva unijní legislativou mohou do určité míry popřít smysl této volby, tak jsem toho názoru, že volba rozhodného práva je v unijním právu rozumně omezena ve prospěch stran a věcí, které ochranu zasluhují.

Na unijní úrovni můžeme tedy pozorovat pronikání volby rozhodného práva do nových oblastí a střetávání smluvní autonomie s ochranářskými tendencemi Evropské unie. Dochází přitom dle mého soudu k uspokojivému kompromisu, kdy se vyvažuje autonomie vůle, právní jistota a ochrana slabších smluvních stran.

Seznam použitých zkratek

- Haagský protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti – Haagský protokol
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy – Nařízení Řím I
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy – Nařízení Řím II
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení – Nařízení o dědictví
- Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností – Nařízení o výživném
- Nařízení Rady (EU) 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství a Nařízení Rady (EU) 2016/1104 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství - Nařízení v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů mezinárodních párů
- Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky – Nařízení Řím III
- Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980 – Římská úmluva
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém – ZMPS

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Česká literatura

BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Římská úmluva a Nařízení Řím I: komentář v širších souvislostech evropského a mezinárodního práva soukromého: vydání k 17.12.2009*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck. 2009. 1316 s., ISBN 978-80-7400-176.

BŘÍZA, Petr. *Volba práva a volba soudu v mezinárodním obchodě*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck. 2012. 300 s. Právní praxe. ISBN 978-80-7179-606-0.

DOBIÁŠ, Petr. Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář: podle právního stavu k 1. lednu 2014. Vyd. 1. Praha: Leges. 2013. 528 s. Komentátor. ISBN 978-80-87576-94-6.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ a kolektiv. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. 2013. 429 s. ISBN 978-80-7478-325-8.

KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ Monika a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. 430 s. ISBN 978-80-7380-550-0.

KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7., opravené a přepracované vydání. Brno. Doplněk – Aleš Čeněk. 2009. 462 s. ISBN 978-80-7239-231-5.

PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav. *Rekodifikované mezinárodní právo soukromé*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Scripta iuridica. 193 s. ISBN 978-80-87146-94-1.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé.* 2. vyd. V Praze: C.H. Beck. 2013. 304 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-504-6.

PAUKNEROVÁ, Monika., ROZEHNALOVÁ, Naděžda., ZAVADILOVÁ, Marta a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. 853 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-368-5.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku*. Praha: ASPI, 2002. 219 s. ISBN 8086395413.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Závazky ze smluv a jejich právní režim: (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu).* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 2010. 272 s. ISBN 978-80-210-5240-6.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda., VALDHANS, Jiří., DRLIČKOVÁ, Klára., KYSELOVÁ, Tereza. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie: (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I).* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. 2013. 445 s. ISBN 978-80-7478-016-5.

VALDHANS, Jiří. *Právní úprava mimosmluvních závazků s mezinárodním prvkem.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck. 2012. 263 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-412-4.

Zahraniční literatura

COLLINS, L. (ed.) *Dicey, Morris and Collins on the Conflict of Laws,* 14. vyd., London: Sweet and Maxwell, sv. 2, 2006.

GUZMAN, Andrew T. *Choice of Law: New Foundations*, 90 Geo. L.J. 883, 2001.

HILL, Jonathan. *Cross – border consumer contracts*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 427 s. Oxford private international law series. ISBN 978-0-19-927654-7.

JUENGER, Friendrich. *Choice of Law and Multistate Justice*, Springer Netherlands, 1992. 272 s. ISBN 978-0-7923-1469-1.

MORRIS, John Humphrey Carlisle, by MCCLEAN, David., BEEVERS, Kisch, *The Conflict of Laws*, London: Thomson Sweets and Maxwell, 6th edition, 2005.

NYGH, Peter. *Autonomy in international contracts*. New York: Oxford University Press, 1999. 282 s. ISBN 978-0-19-826270-1.

PLENDER, Richard. *The European Contracts Convention, The Rome Convention on the Choice of law for Contracts*. London: Sweet and Maxwell, 2001. 312 s. ISBN 978-0421738607.

WATT, Horatia Muir. *Choice of Law in Integrated and Interconnected Markets: A Matter of Political Economy*, vol 7.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, 2003. [cit. 29.05.2018]. Dostupné z: http://www.ejcl.org/ejcl/73/art73-4.html.

WHINCOP, Michael, KEYES, Mary. *Policy and Pragmatism in the Conflict of Laws*. Ashgate, 2001. 228 s. ISBN 978-1840147537.

Články

BĚLOHLÁVEK, A. J. *Volba práva v závazkových vztazích s mezinárodním prvkem*. Právní fórum. 2006, č. 3.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *O pojistném právu z hlediska změny evropských předpisů o právu rozhodném pro smluvní závazky*, Obchodní právo, 2009, č. 1.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J., *Pracovněprávní vztahy s mezinárodním prvkem*, Právo a zaměstnaní, 2005.

DE BOER, T. M. *Party Autonomy and its Limitations in the Rome II Regulation*. In: Yearbook of Private International Law. Volume IX – 2007. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.

HARTLEY, T. *Choice of Law for Non-Contractual Liability: Selected Problems Under the Rome II Regulation*. International and Comparative Law Quaterly, 2008, č. 4.

HEISS, H. *Party Autonomy. In: Franco Ferrari, Stefan Leible. Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*. European Law Publishers. Munchen: Sellier, 2009.

KAPITÁN, Zdeněk. *Volba sudiště v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem.* Časopis pro právní vědu a praxi. 2004, č. 1.

KNÖFEL, S. *Mandatory Rules and Choice of Law: A Comparative Approach to Art. 7 odst. 2 of the Rome Convention. 1999*. Journal of Business Law.

KRAMER, X. A., *The Rome II Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations: The European Private International Law Tradition Continued*. Nederlands Internationaal Privaatrecht, 2008, č. 4.

LANDO, Ole., NIELSEN, Peter Arnt. *The Rome I Regulation*. Common Market Law Review. 2008, č. 45.

LANDO, Ole., NIELSEN, Peter Arnt. *The Rome Proposal*, Journal of Private international law, 2007, Vol. 3, No. 1.

LOJDA, J. *Haagský protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti*. Právo a rodina. 2013, č. 2.

MERRETT, L., *Choice of Law in Insurance Contracts under the Rome I Regulation*, Journal of Private International Law, 2009.

MILLS, A. *The Dimensions of Public Policy in Private International Law*. 2008. Journal of Private International Law, Vol. 4, No. 2.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Mandatory rules and public policy in international contract law.* 2010, ERA Forum, Vol. 11, No. 1.

PFEIFFER, Magdalena. Choice of law in international family and succession law. The Lawyer Quarterly. 2012. č. 4.

PFEIFFER, Magdalena. *Legal certainty and predictability in international succession law*, Journal of Private International Law, 2016, č. 12.

PFEIFFER, Magdalena. *Unifikace rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky v režimu posílené spolupráce rozdělila Evropu*. Právo a rodina, 2011, č. 4.

RAGNO, Francesca. *The Law Applicable to a Consumer Contract under the Rome I Regulation.* In: Franco Ferrari, Stefan Leible. Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe. European Law Publishers. Munchen: Sellier. 2009.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Určení fóra a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem*. Bulletin Advokacie. 2005, č 4.

SYMEONIDES, S. C. *Rome II: A Centrist Critique.* In: Yearbook of Private International Law. Volume IX – 2007. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2008.

VAN LEYNSEELE, Patrick, VAN DE PUTTE, Florence, DOLEŽALOVÁ, Martina. *Mediace jako doplněk (či alternativa?) soudního procesu*. Bulletin Advokacie. 2002, č. 8.

ZHANG, Mo. *Party Autonomy in Non-Contractual Obligations: Rome II and Impacts on Choice of Law.* Seton Hall Law Review, 2009, č. 39.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

GIULIANO, Mario., LAGARDE, Paul. *Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations.* Official Journal C 282. 1980. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/1891/1/Obligations_report__Guiliano_OJ_C_282.pdf.

Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization. COM (2002) 654. 14.01.2003. Dostupné z: http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_2_green_papers/com2002_green_paper_on_conversion_of_rome_convention_of_1980.pdf.

Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a právo v Evropské unii. Úřední věstník Evropské Unie C 53/01. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/.

Návrh nařízení Rady, kterým se mění nařízení (ES) č. 2201/2003 ohledně příslušnosti a pravidel o právních předpisech použitelných v manželských věcech, KOM (2006) 399 v konečném znění. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/.

Oznámení ze dne 17.12.2010 podle čl. 26 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). Úřední věstník Evropské unie L 343/3. Dostupné z : http://eur-lex.europa.eu/

Oznámení ze dne 17.12.2010 podle čl. 29 odst. 1 nařízení (ES) č. 864/2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II). Úřední věstník Evropské unie L 343/3. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/.

Rozhodnutí Rady z 30. 11. 2009 o uzavření Haagského protokolu ze dne 23. listopadu 2007, o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Evropským společenstvím (2009/941/ES). Úřední věstník Evropské unie L 331/12. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/.

RUHL, Giesela. *Choice of Law by the Parties in European Private International Law*. MAX PLANCK ENCYCLOPEDIA OF EUROPEAN PRIVATE LAW, Jürgen Basedow, Klaus Hopt & Reinhard Zimmermann, eds., Oxford University Press, 2012. [cit. 29.05.2018]. Dostupné z: https://ssrn.com/abstract=1989512,

RUHL, Giesela. *Party Autonomy in the Private International Law of Contracts: Transatlantic Convergence and Economic Efficiency*. CLPE Research Paper No. 4/2007; CONFLICT OF

LAWS IN A GLOBALIZED WORLD, Eckart Gottschalk, Ralf Michaels, Giesela Rühl & Jan von Hein, eds., Cambridge University Press. [cit. 29.05.2018]. Dostupné z: https://ssrn.com/abstract=921842.

Úřední věstník Evropské unie, Stažení návrhů Komise (2017/C 160/02) z 20. 5. 2017. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/.

3. Seznam použitých právních předpisů:

Budapešťská úmluva ze dne 22.06.2001 o smlouvě o přepravě zboží po vnitrozemských vodních cestách.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovací povinností

Nařízení Rady (EU) 2016/1103 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství

Nařízení Rady (EU) 2016/1104 ze dne 24. června 2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství

Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (Řím III)

Rozhodnutí Komise 2012/714/EU ze dne 21. listopadu 2012, kterým se potvrzuje účast Litvy na posílené spolupráci v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (Úř. věst. L 323, 22.11.2012, s. 18–19).

Rozhodnutí Komise 2014/39/EU ze dne 27. ledna 2014, kterým se potvrzuje účast Řecka na posílené spolupráci v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (Úř. věst. L 23, 28.1.2014, s. 41–42)

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2008/122/ES o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a o výměně

Směrnice Rady (EHS) č. 653/1986 o koordinaci právní úpravy členských států týkající se nezávislých obchodních zástupců

Smlouva o Evropské unii

Smlouva o fungování Evropské unie

Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980 (Římská úmluva)

Zákon č.91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 25. dubna 2006, sp. zn. I. ÚS 709/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. listopadu 2007 sp. zn. II. ÚS 3/06

Rozsudek Evropského soudního dvora, věc C-339/89 Alsthom Atlantique SA vs. Compagnie de Construction Mécanique SA ze dne 24. ledna 1991.

Rozsudek Evropského soudního dvora, věc C-381/98 Ingmar GB Ltd v. Eaton Leonard Technologies Inc. ze dne 09. 11. 2000

Rozsudek Evropského soudního dvora, věc C-412/10, Deo Antoine Homawoo v. GMF Assurances SA ze dne 17.12. 2011.

Rozsudek Evropského soudního*o* dvora, věc C-66/85*,* Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg ze dne 3.7.1986.

Autonomie vůle v kolizní úpravě mezinárodního práva soukromého

Abstrakt

Tato práce se zabývá tradiční soukromoprávní zásadou autonomie vůle v kolizní úpravě mezinárodního práva soukromého. Jejím projevem je volba rozhodného práva, která je jedním z hraničních určovatelů. Tento institut je znám už od středověku, ale díky legislativní činnosti Evropské unie došlo v poslední době k jeho proniknutí i do oblastí, kde se dříve nevyskytoval. Volba rozhodného práva umožňuje účastníkům poměrů s mezinárodním prvkem zvolit si právní řád, který nejvíce vyhovuje jejich potřebám.

Mezi cíle této práce patří zmapovat vývoj volby rozhodného práva a důvody, které k němu vedly. Dalším cílem je prozkoumat různá existující omezení volby rozhodného práva a zvážit jejich nezbytnost.

V první polovině práce se zabývám zásadou autonomie vůle a volbou rozhodného práva obecně. Zkoumám zde jak historii tohoto institutu a jeho výhody, tak i jeho možná dělení a omezení. Zmiňuji se i o debatě o nutnosti přítomnosti mezinárodního prvku v právním poměru. V druhé polovině práce zkoumám konkrétní podobu volby rozhodného práva ve smluvních i mimosmluvních závazkových poměrech, dědickém a rodinném právu. Zatímco ve smluvních závazkových poměrech se volba rozhodného práva objevovala tradičně, tak v oblasti mimosmluvních závazkových poměrů a dědického práva to byla až Evropská unie, která představila volbu rozhodného práva většině členských států. Specifická je situace v oblasti rodinného práva, u které je vlivem silných kulturních tradic různých členských států obtížné dojít ke konsensu, a proto se zde s volbou rozhodného práva můžeme setkat ve všech členských státech jen u výživného.

V rámci každé části se nejprve zaměřuji na unijní úpravu. V Evropské unii je volba rozhodného práva upravena pomocí nařízení, což je výhodné díky jejich přímé použitelnosti a jednotnosti úpravy. Dále v každé části zkoumám i úpravu českou a mezinárodní úmluvy.

Klíčová slova: autonomie vůle, volba rozhodného práva, Nařízení Řím I

Autonomous will in conflict of laws in international private law

Abstrakt

This thesis deals with the traditional private law principle of autonomy of will in conflict of laws in private international law. Its expression is the choice of the applicable law, which is one of the connecting factors. This institute has been known since the Middle Ages, but due to the legislative activity of the European Union, it has recently appeared in areas where it has not previously been. The choice of the applicable law allows participants to choose the law that best suits their needs.

The objectives of this work are to map the development of the choice of law and the reasons which led to it. Another objective is to explore the various existing restrictions on the choice of law and to consider their necessity.

In the first half of my work I deal with the principle of autonomy of will and the choice of the applicable law in general. I examine both the history of this institute and its advantages, as well as its possible division and limitations. I also mention the debate on the necessity of the presence of an international element in the legal relationship. In the second half of the thesis I examine the concrete form of choice of applicable law in both contractual and non-contractual obligations, inheritance and family law. While in the contractual obligations the choice of the law has been traditionally present, it was only in the area of non-contractual obligations and inheritance law that the European Union presented the choice of the applicable law to most Member States. What is specific is the situation in the area of family law where because of the strong cultural traditions of the various Member States is difficult to reach a consensus, so in all Member States we can only choose the applicable law in the matters of alimony.

Within each section, I first focus on EU adaptation. In the European Union, the choice of applicable law is regulated by the regulation, which is advantageous because of their direct applicability and uniformity of treatment. In addition, I review the Czech and international conventions in each section.

Klíčová slova: autonomous will, choice of law, Rome I